

Městská knihovna v Praze

DVANÁCT POHÁDEK Z ONOHO SVĚTA

Václav Říha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60 Kč** za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Dvanáct pohádek z onoho světa

Václav Říha

Znění tohoto textu vychází z díla [Dvanáct pohádek z onoho světa](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Knižní klub v roce 2015. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Václav Říha: Dvanáct pohádek z onoho světa), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 13. 11. 2018.

OBSAH

KOVÁŘ PAŠKA	6
FACÍR PIPÁN.....	14
OVČÁK	20
ŠVEC S KYJEM	25
BÍDA	31
O VOJÁKOVI, KTERÝ POŘÁD KLEL.....	35
ČERT ČELEDÍNEM.....	38
KÁZÁNÍ	44
SEDLÁK PÁN	48
TLAMPAČ PAZDĚRA	55
ANDĚL	59
KMOTRA SMRT	64

KOVÁŘ PAŠKA

U císařské silnice, pod velikým ořechem, stála stará kovárna a v té kovárně bydlil kovář Paška se svou ženou. Díla bylo dost: celý den jezdili po silnici vozkové s velikými náklady, dávali si kovat koně a opravovat svorky na voze. Rádi si poseděli na lavičce pod ořechem a vyprávěli, co je ve světě nového. Paška rozuměl dobře svému řemeslu, ale byl vzteklý, rád se napil, doma bylo plno dětí, křiku, a tak raději vysedával dole ve vsi v hospodě. Po čase kovárna sešla a vozkové už raději o ni ani nezavadili. Kovář nebýval doma, žena se trápila, neměla co dát dětem jíst a vyčítala muži, že je ožebračí, že ji svým pitím přivede do hrobu. Paška se tím víc zlostil, utíkal z domu, vysedával celé dny v kořalně u žida a pil na dluh. A když už mu nepatřil na kovárně ani hřebík, přišli páni od úřadu, a že se kovárna bude prodávat.

Paška před pány utekl, nechtěl se na to dívat, jak všechno spisují, žena pláče a děti se krčí v koutku – schoval se ve smrkovém lese nad Čertovou roklí u řeky, kde stála u studánky kaplička svatého Václava. Napřed namířil do té kapličky, ale pak si pomyslel:

Co já, zoufalý nebožák, se mám ještě dál plahočit tím bídným světem, beztoho už mi nikdo ruku nepodá, raději udělám tomu všemu konec.

Vytáhl kudlu, uřízl ze staré lípy u studánky pruty lýka a kroutil z nich provaz, že se oběsí. Jak tak máčí lýko ve studánce, vidí ve vodě, že nad ním někdo stojí. Byl to myslivec, měl černé oči jako trnky, za kloboukem kohoutí pero a pravou nohu nakřivo. Díval se chvíli na kováře a pak se ho zeptal: „Paško, nač kroutíš ten lýčený provaz, copak budeš věšet?“

Kovář byl dopálený na celý svět, odplivl si:

„Čerta starého budu věšet.“

Myslivec se lekl a prosil:

„Milý Paško, to nedělej. Víš co, já ti půjčím peněz, co budeš chtít, pěkně se mi podepíšeš, že mi je za sedm let vrátíš. Když vrátíš, dobrá, když nevrátíš, půjdeš se mnou.“

Paška, jak slyšel o peněžích, hned byl ke všemu svolný. Myslivec se ztratil, za chvíli přivlékl pytel dukátů, kovář se kousl do malíčku, namaloval mu malíčkem na cedulku tři křížky, sebral pytel na záda a klusal vesele do kovárny. Tam ti páni ještě chodili po dílně, sepisovali všechno: měchy, kovadlinu, kleště, kladiva, a že to budou prodávat. Ale kovář se na ně rozkřikl:

„Marš ven, tu jsou peníze.“

Nasypal jim dukáty, zaplatil celý dluh a páni se hned uctivě poroučeli. Paška se z radosti opil, dva dny vyspával, pak si koupil koně, kočár, jezdil po trzích, po posvíceních a na dílo ani nesáhl. Kovářka byla ráda, že má čím děti ošatit a nakrmit, ale trápila se, jak to jen půjde dál, když muž nic nedělá, jen utrácí peníze.

Po čase, když už bylo peněz namále, čas utíkal, kovář se vzpamatoval, vzpomínal, co bude, až si ten myslivec – však věděl dobře, jaký to je myslivec – přijde pro peníze. Nechal bouření, zůstával doma, zřídil si novou kovárnu a po čase zas se stavovali vozkové u kovárny, dávali kováři práci, zas bylo dobře, žena byla šťastná, že muž nabyl rozumu, mohli vybavit děti jedno po druhém do světa.

Ale kováři nebylo dobře, čím víc se blížil sedmý rok, tím víc vzpomínal na ceduličku podepsanou krví, počítal, co si po groších nastřádal; ale co to bylo na ten pytel dukátů! Kovářka se divila, jaký se stal z muže nemluva, dřív si zpíval a řečnil celý den; ale kovář nechtěl s barvou ven, myslel si, že je času dost, až ten od studánky si přijde pro peníze.

Tak se přiblížil poslední den sedmého roku, však to bylo zrovna na svatého Václava, o posvícení. Paška poklidil kovárnu, navečer, když vozkové odjeli, sedl se ženou na lavičku pod ořechem, kouřil a díval se smutný do kraje, ani se mu nechtělo vzpomínat, co bude zítra. Jak tak hledí na silnici, slunce už zapadlo, vidí v dálce dva poutníky, jak se blíží ke kovárně. Měli dlouhé haleny, celé uprášené, a byli ušlí. Dali pozdravení a prosili, že si trochu odpočinou na lavičce, a jestli by se mohli napít vody. Ten jeden byl stařeček, měl hlavu holou jako koleno, druhý byl mladý, modré oči mu jen zářily dobrotou. Kovářka hned běžela do světnice, měla napečené koláče

na posvícení, přinesla jim je na ošatce a džbán mléka z večerního dojení. Kovář zval hosty, aby zůstali na noc, kam by šli dál ve tmě. Poutníci jim pěkně poděkovali, jedli, pili, hovořili, navečer si šli lehnout na seno.

Na druhý den sotva vyšlo slunko, kovářka uvařila hostům snídani, kovář je zdržoval, aby si tam u něho ještě pobýli, byl rád, že nebude sám, až tamten přijde. Ale poutníci se chystali na cestu a ten mladý povídal:

„Paško, já dobře vím, jak je ti těžko u srdce; ale že jsi nás tak pěkně pohostil, řekni, co si přeješ, já ti pomohu.“

Stařeček stál už na silnici, kýval na kováře a ukazoval rukou k nebi, ať prý si přeje přijít do nebe. Kovář si pomyslel: co vy, ubozí poutníci, byste mi mohli pomoci, jen se usmál a řekl:

„Co byste mi děkovali za málo, nevím, co si přát na tomto světě. Leda že se mi tu povaluje všelijaká čeládka na lavičce před kovárnou, kradou mi v noci ořechy ze stromu, tak kdo se toho stromu dotkne, aby nemohl sám pryč, dokud mu nedovolím.“

Stařeček se zarmoutil, vykročil, ale ten mladý se ani neusmál a pravil: „Škoda že tvá mysl jen k pozemským věcem tíhne, ale staň se, co si přeješ, i to ti bude k dobrému.“

Rozloučili se a kovář se za nimi díval, jak odcházejí proti slunci – taková zář nad nimi sálala až k nebi. Kovářka se chystala do kapličky na mši, kovář se vymlouval, že ho bolí hlava, a zůstal sedět na lavičce, louskal ořechy a čekal, co bude.

Po chvíli vidí, jak z druhé strany kluše myslivec, až se mu pero třese na klobouku. Přibelhal se k lavičce, čenichal, nějak mu to tam nevonělo, ale hned vystrkoval ceduličku a sháněl se po dukátech.

Paška si vzdychl:

„Však dobře víš, sloto pekelná, že dukáty nemám, ale co dělat, jsem tvůj. Počkej chvílku, jen co se zchystám na cestu.“

Odešel do světnice pro kabát a hůl, čert si zatím sedl pod ořechem, cenil zuby, těšil se, jak dostal kováře. Kovář vyšel na zápraží, zavřel dveře, schoval kliku za okénko a volal, aby už šli, než se vrátí žena z kostela, aby se to odbylo bez pláče. Čert chtěl vyskočit, ale

jen zaječel bolestí. Zůstal sedět na lavičce jako přiklížený, ne a ne se odtrhnout od stromu. Kovář šel k němu, co to ten spratek tropí, že nevstává, ale čert se jen vrtěl, naříkal, že je to svěcené, aby prý mu kovář pomohl vstát. Tu si kovář vzpomněl, co ten mladý poutník povídal, poznal, že má čerta v hrsti. Přetáhl ho holí, až se čert svinul do klubíčka, a zavolal:

„Však já ti pomohu! Hoši, Vincku, Slávku, rychle sem, podívejte se, jakého máme vzácného hosta, pojd'te ho uctít!“

Tovaryši se myli na dvorku u pumpy; když viděli kováře, jak čerta vyplácí, co kdo chytil, s tím běžel, a na milého čerta, až mu přecházel sluch i zrak. Po chvíli kovář povídá:

„Tak ted' dost, ceduličku sem, nebo začneme znova.“ Čert hned vytáhl ceduličku, a sotva kovář křikl: Běž! upaloval po silnici, jen se za ním prášilo. Když se kovářka vrátila z kostela, cítila takový puch, že nestačila vykuřovat, ale netušila, jakého tam měli hosta.

Paška se ženou spolu žili ještě po léta šťastni, až zestárli, syn převzal kovárnu a kovář Paška šel na výměnek. Sedávali s kovářkou na lavičce pod ořechem a vzpomínali na staré časy. Když tak zase jednou seděli spolu večer před svatým Václavem, kovář se přiznal ženě, jak byl tehdy v úzkých, co to bylo s tím myslivcem a s těmi poutníky. Žena mu vyčítala, proč tehdy nedal na dobrou radu a raději si nepřál nebe. Co si ted' k stáru počne, až smrt pro něho přijde. Kovář se smál, na to že je času dost, ale když se ohlédl, viděl, že za ním stojí stará babka s plachetkou¹ na hlavě a s košíkem na ruce. Myslel si, že je to žebračka, poslal ženu, aby jí nalila trochu polévky, a zval babku, aby si přisedla. Babka vytáhla z košíku přesýpací hodiny a pravila:

„Pro mne není klidu, posezení, já musím jen putovat, a ty půjdeš se mnou! Hled', tvoje hodina už dochází!“ – a už se v těch hodinách sypala poslední zrnka úzkým hrdélkem. Kovář se lekl, prosil babku Smrt, aby ještě počkala, že se ještě na tu dalekou cestu neuchystal, ale babka že ne, za půl hodiny že bude po všem, jen ať se chystá.

1 Velký šátek na hlavu kryjící současně i ramena a záda. *Pozn. red.*

Kovář se zarmoutil, nevěděl, co počít, babka cupkala kolem něho, hleděla k hodinám na lavičce a sbírala po zemi ořechy a hryzala jádra bezzubými dásněmi. Kovář povídá:

„Babičko, co s těmi červivými padankami, pojd'te, já vás vysadím na strom, natrháte si jich plný košík, než mine má hodina.“

Babka byla hned svolná, kovář ji vysadil na rozsochu do větvi a šel se rozloučit se ženou. Jak žena slyšela, co se stalo, vyběhla ven, lomila rukama a hnala se po hodinách, proč prý můj muž má umírat, vždyť má ještě síly za čtyři. Babka křičela, chtěla dolů, ale nemohla se ani hnout a kovářka hned převrátila hodiny, aby to poslední zrnko nespadlo a hodiny zas se sypaly z plného. Kováři bylo, jako by se znovu narodil. Sebral hodiny, postavil je ve světnici na almaru² a vlezl si spokojeně do peřin.

Smrt se celou noc na stromě klepala zimou, ráno bědovala, prosila, hrozila, ale nic platno, kovář ji nechtěl pustit, dokud mu neslíbí, že mu ty hodiny nechá. Smrt se zaříkala, že to není možné, pak ale ztichla, ani nedutala.

Kovář šťastný, že se mu to tak dobře povedlo, pravil kovářce: „Víš co, tohle posvícení oslavíme. Já zapíchnu vepříka a ty zadus pár holubů, pozveme si hosty, ať se přijdou podívat, jakého to máme na stromě vzácného ptáčka.“

Připravil si necky s horkou vodou, smůlu, nabrousil nůž a vytáhl vepříka z chlívků. Ale když ho píchl, vepřík jen zakvikl, rozběhl se po dvorku a chrochtal, hledal koryto jakoby nic. Kovář hned za ním a tu běží kovářka od holubníku a volá: „Václave, jaké jsou to čáry? Jak jsem ty holuby dusila, jen zatřepali křídly, vzletli a támhle se natřásají na střeše!“ Nevěděli, co to je, proč ta zbitá zvěř neumírá. A tu na ořechu zaslechli kašlat a chraptět. Smrt se smála, až se zakuckala. Kovář viděl, že neudělal dobře, jenže tvrdohlavý byl a nechtěl povolit, raději jedli o posvícení buchty s mákem. Navečer, když vyšly hvězdy na nebi, jedna ta hvězda spadla k zemi, až se rozzářilo,

2 Velká skříň. Pozn. red.

ohnivý anděl stanul před kovárnou a zahřměl mocným hlasem: „Kováři, je čas.“

Kovář poznal, že boží vůli nelze se protivit, obrátil hodiny, propustil Smrt, lehl si na postel tváří ke stěně a umřel.

Když se probudil na onom světě, viděl kolem sebe samou záři, oblaka, slyšel, jak nebeské sféry líbezně hrají, a tak šel po nebeských luzích až k rajske bráně, jen se třpytila jako slunce v zlatých obláčcích. Zaklepal, v bráně se otevřelo okénko a okénkem vyhlédl stařeček, co u něho byl kdysi v kovárně. Sotva uviděl Pašku, zamračil se a volal:

„Paško, jdi pryč, pro tebe tu není místo. Však jsem ti jasně ukazoval, aby sis přál nebe, a když jsi nechtěl, co sis přál, tos dostal!“

Zavřel okénko, ale Paška tloukl znovu na bránu, prosil, volal, až vzbouřil celé nebe. Svätý Petr si šel stěžovat, jaký tam Paška tropí hluk, ale Pán Ježíš se nad Paškou smiloval, že byl poslušný a Smrt propustil; i kázal Petrovi, aby ho pustil do nebe.

Paška vběhl radostně do nebe, prohlížel si ty rajske luhy³, díval se, jak tam svatí zpívají a chválí Pánaboha, ale po chvíli si vzpomněl na ženu, chtěl se podívat, jak se jí bez něho daří na světě. Díval se z oblaků dolů na zem, až uviděl starý ořech, kovárnu u silnice. Kovárka se šla zrovna do kapličky pomodlit, plakala a kolem stromu pobíhali kluci, klátili ořechy a cpali si kapsy. Paška, jak je viděl, zle se rozlítil:

„Co vy, chaso nezvedená, jen jsem z domu vytáhl paty, už budete krást?“ Chytil vedle sebe zlatou stoličku, co na ní sedávali svatí, a mrštil jí dolů po ořechu, až se zablýsklo a zahřmělo. Svätý Petr přiběhl, a když viděl Pašku, jak láteří a hrozí, jaký tropí nepořádek a že boží spravedlnost chce napravovat, rozhněval se na něho a vyhnal ho z nebe. Paška se chvíli rozmýšlel, pak si ale postavil hlavu:

„Dobrá, když mne tu nechcete, vždyť já tu nemusím být, beztoho tu není pro mne žádná práce.“

Sebral se a šel rovnou do pekla. Čím déle šel, tím byla cesta širší a šlo po ní stále víc a víc lidí, takový proud se valil, až došli k pekel-

3 Louky podél vodních toků a ploch. *Pozn. red.*

ným vratům, z nichž sálal věčný oheň. U vrat seděl v budce čert, co ho Paška vyplatil v kovárně, sotva stačil vyvolávat z knihy jména všech lidí, co se tam hrnuli. Ale když uviděl Pašku, křičel: „Zavřete, zavřete, to je Paška, kovář, zle je, ať nám sem nevleze!“

Zarachotily řetězy, zaskřípěly veřeje, ale Paška se ještě včas přitiskl k těm ostatním. Protože mu čert úpis vrátil, bylo jeho jméno v knize přeškrtnuté, nechali ho tedy s pokojem a nikdo si ho nevšímal.

Paška bloudil peklem, prohlížel si, jak tam hoří ohně pod kotli, jak se opékají duše na rožnících, až se dostal do hlavního pekla, kde seděl Lucifer, přikovaný řetězem na kovadlinu. Paška si prohlížel chvíli řetěz – měl oka tak veliká, že jednoho člověk neuzdvihl – zkoušel nýty, ale ta práce se mu vůbec nelíbila.

„Kterýpak fušer tohle koval, vždyť tohle je řetěz jako na psy. Počkej, Lucifere, já ti ukovám řetěz, a ten ti vydrží až přes soudný den.“

Hned se sháněl po kladivu, po kleštích, chystal se, že Lucifera přiková, jak se patří. Čerti se rojili strachy, co se stane, když se Lucifer ani o soudný den z toho řetězu nedostane. Až konečně ten chromý čert od vrat zavolal pár čertíků, pošeptal jim něco do ucha a poslal je z pekla ven.

Po chvíli bylo slyšet zvenčí, jak práskají biče, hrčí kola a vozkové volají: „Hý čehý, stará, zaber, ať dojedeme k Paškovi do kovárny!“

Paška přestal kovat, poslouchá, co to:

„To jsou formani od nás!“ vykřikl.

Hodil kladivem a běžel ven, myslel si, že to jedou vozkové kolem pekla, že se snad dozví něco nového. Ale když vyběhl, neviděl nikoho, jen několik čertíků. Ti se mu smáli, vklouzli do brány, brána se s rachotem zavřela a jen chromý čert volal skrz mřížku:

„Jdi, odkud jsi přišel, však se sem víckrát nedostaneš!“

Tak Paškovi nezbylo než zase stoupat vzhůru k nebi. Šel, až došel zpátky k nebeské bráně. Tam se schoulil a tesknil. Dlouho tam seděl tak sám, nikdo nešel, až konečně spatřil starou dušičku, jak plyne k bráně – byla to jeho žena. Na zemi se jí stýskalo po muži, až od stesku umřela. Jen se dotkla brány, brána se jí otevřela, svatý

Petr vítal novou dušičku; kovář se jí schoval za sukně a vklouzl s ní dovnitř. Žena, jak ho uviděla, hned se s ním objímala a radostí plakala. Petr ho chtěl vyhánět, ale když žena za něho prosila, že by bez něho nemohla být v nebeské radosti, nechal ho tam sedět v koutku u brány. A tak tam kovář Paška sedí dosud. Pomáhá svatému Petru mazat zámek a kliku a otevírá za něho bránu, když chodí s Kristem po světě.

FACÍR PIPÁN

Facír⁴ Pipán se rád toulal světem, nosil kabát se zelenými výložkami a jeleními knoflíky, za kloboukem sojčí pera, přes rameno pušku a tašku se srnčími nožkami, v zubech dlouhou dýmku a v kapse karty. Chodil od myslivny k myslivně, všichni ho vítali rádi, uměl pěkně povídat, co všechno zažil v širém světě. Všude našel oběd, večeri, nocleh, někdy dostal i pár krejcarů. Ale Pipán si rád poseděl v hospodě, rád se napil, zahrál si v karty, zakouřil, jenže nemíval na hospodu peníze, a to ho trápilo.

Jednou také prohrál v kartách všechno, co měl, a zbyly mu jen tři krejcarey. Šel lesem, bylo horko, daleko široko nikde žádná myslivna, i pomyslel si: Eh co, zůstanu tady u potoka, trochu se najím, pak si pěkně zakouřím a vyspím se, snad se mi ve snu vyjasní, co počít. Sedl si do trávy, vytáhl z tašky špek a chléb – a tu vidí, z houští vyšel žebrák a prosí ho o boží almužničku. Pipán si řekl: ať mám tři krejcarey, nebo nic, vždyť je to jedno, i dal je tomu žebrákovi. Ale žebrák prosil zas, že je hladový, aby mu dal najíst. Pipán toho mnoho neměl, sám měl hlad, rozdělil se však se žebrákem; potom se napili z potoka a žebrák povídal:

„Pipáne, dal jsi mi, co jsi měl, rozdělil ses se mnou jako bratr; já ti také něco dám: přej si, co chceš, všechno se ti vyplní, ale na to hlavní nezapomeň!“

Pipán zatím vytáhl pytlíček na tabák – pytlíček byl prázdný. Div nezaklel. Co teď, když není ani co kouřit?

„Vidíš,“ povídá, „fajfka je moje jediná radost, a tohle se mi stane co chvíli, že nemám ani na ten balíček tabáku. Kdyby tak Pánbůh dal, aby mi fajfka nevyhasla celý život, abych nemusil ani cpát, ani křesat.“

Žebrák se zamračil:

„Bud' si, stane se, co žádáš, ale vzpomínej, jsou ještě lepší věci na světě.“

4 Člověk bez stálého zaměstnání, povaleč. *Pozn. red.*

„Pravda,“ řekl Pipán, „když nepadá karta, můžeš prohrát i košili z těla. Kéž bych tak mohl vyhrát pokaždé, když sednu ke kartám, to by bylo dobře na světě.“

Žebrák ho káral:

„Pipáne, Pipáne, na hlouposti pamatuješ, vážných věcí nedbáš. Budeš vyhrávat, ale rozmysli si ještě jednou dobře, člověk není jen pro světskou radost na světě.“

Pipán se zamyslel:

„Ba právě, člověk nemá jen hodovat, má taky pracovat, ale když já už jsem starý, třese se mi ruka, když střílím, a co s hajným, nemůžu-li střílet. Kdybych tak zastřelil všecko, na co namířím, to by se o mě páni tahali!“

Žebrák vstal a jen mávl rukou:

„Pipáne, s tebou není žádná řeč, ať je tedy po tvém. Ale pamatuj, že jsem se ti třikrát nabízel. Však jednou poznáš, na co jsi zapomněl.“

A žebrák se ztratil v houští. Pipán ještě poseděl, dýmal, dýmka mu hořela jako výheň, uvažoval: podivný žebrák, co mu to jen vlezlo do hlavy? Zaboha si nemohl vzpomenout, co by si mohl ještě přát dobrého na světě.

Potom se sebral a šel, až přišel navečer do zámku. V zámku se chystal veliký hon. Na druhý den počali střílet, Pipán ani nestačil nabíjet. Na co zamířil, všecko složil. Kvečeru měl nastříleny hromady zajíců, srnců, bažantů, koroptví, byl králem, všichni lesní se divili a říkali, že takového myslivce jakživ neviděli.

Pány to zamrzelo, nešlo jim to na rozum, takový ubohý, toulavý facír, a střílí jako kníže. Jeden mladý hrabě si usmyslil, že ho zahanbí. Stáli u močálu, v močálu byl na dvě stě kroků ostrůvek, na tom ostrůvku sedl na šípek vrabec, sotva ho bylo vidět. Hrabě se obrátil na Pipána a povídá:

„Pipáne, když jsi takový střelec, zastřel tamtoho vrabce na šípku, dám ti deset dukátů.“

Pipán hned nabíjel.

„S radostí, pane hrabě, ale když ho zastřelím, tak ho pan hrabě sám ráčí přinést.“

„Přinesu, Pipáne, přinesu,“ smál se hrabě a všichni páni s ním. Pipán ani nemířil a prásk! – vrabec spadl do roští. Hraběti se do močálu nechtělo, ale Pipán trval na svém, co měl tedy pan hrabě dělat. Brodil se močálem, div se neutopil, podrápal se v tom šípkoví do krve, a když se s vrabcem vrátil, vypadal hůř než hadrník.

Pak už dali páni Pipánovi pokoj. Pipán sebral dukáty, pěkně se s pány rozloučil, sedl si s honci do hospody a až do rána ho všichni slavili, jak to těm pánům ukázal. Druhý den šel dál, procházel se světem a bylo mu jako v ráji. Celý den si pokuřoval, kde se zastavil, všude ho zvali na hon, každého pohostil, s každým se rozdělil. Však měl peněz dost, když pořád vyhrával. Kdekterý hráč si s ním začal, všechny je dočista obehrál. Chodili za ním z daleka široka a celé noci hráli, proti němu se spolčovali, ale nic platno. Nakonec přišli o všechny peníze a s hanbou odešli – a byli to hráči, že byli se samým čertem ve spolku.

Až jednou, když seděli večer v hospodě u karet a nikdo z hráčů už neměl ani groš, jeden z nich povídá:

„Pipáne, s námi se to hraje, ale jestli máš pro strach uděláno, zahrej si na Vejrovce! Tam se všichni čerti žení a nikdo tam nevydržel přes noc živý. Tam by tě teprve naučili, jak se má hrát.“

Pipán se hned vyptával, kde je ta Vejrovka; povídali, že je v lesní rokli taková hospoda, nikdo se tam neodváží ani za dne, ani v noci, je tam slyšet výskání a dupání, jak se tam slétají čerti s čarodějnicemi z celého kraje na hody. Kdo tam kdy zabloudil, musel s nimi hrát, a když prohrál, do rána ho roztrhali.

Pipán přehodil pušku přes rameno, a že se tam půjde podívat, dávno prý si chtěl pořádně zahrát. Všichni ho varovali, aby to nedělal, že hraje o duši, ale Pipán si dal ukázat cestu a šel. Když docházel k rokli, slyšel hudbu, viděl světla v oknech, výrové tam houkali a kočky mňoukaly. Vešel dovnitř, na pavlači troubí muzikanti, až uši brní, ve světnici se točí plno černých pánů s paničkami ve zlatě a v hedvábí, v přístěnku jich sedí jako švábů, mlčí a hrají, až se hory zelenají.

Pipán chtěl dát pozdravení, ale vzpomněl si včas, kde je, šel do přístěnku, sedl si ke stolu a díval se jim do karet. Ach, to byla hra, až

se tajil dech, karty jen se míhaly po stole, všude hromady dukátů, a když dávali, karty jen vzduchem lítaly. Jeden z těch černých si mlčky odsedl, než se Pipán nadál, měl karty v rukou, nestačil vynášet, přebíjet. Když shrábl první hromádku, zavrčel ten, co dával:

„Co vyhraješ, je tvé, jak prohraješ, hraješ o duši!“ a už zase karty lítaly, dukáty se koulely. Pipán sotva stačil zadýmat, a když měl dávat, všichni jako vosy na něho, co se tak loudá. Hrají, hrají, Pipán už sotva viděl, co vynáší. Čerti se cenili, hudba řinčela, v sále výskali – ale po čase je všechny přešlo veselí. Dukáty se stěhovaly k Pipánovi potokem, měl jich plný stůl, plné kapsy, plný klín, padaly na zem, až po nich šlapal botami. Všichni utichli, hudba přestala hrát, tanečníci se nahrnuli kolem stolu, hráči jen vrčeli a svítili očima, bylo ticho jako v hrobě, jen karty mlaskaly o stůl, dukáty cinkaly a svíčky prskaly. Pipánovi bylo horko jako v peci, ale nedal se, dýmal, až nad ním vstávala mračna, rozdával, vynášel, přebíjel, shraboval, čerti sázeli pořád míň a míň, jeden odpadl po druhém, a když bila půlnoc, seděli všichni naprázdno a neměli o co hrát. Pipán vstal, dukáty jen se z něho hrnuly na podlahu, a čerti zavřeštěli: „Takhle nám neujdeš, však jsi nám sám vlezl do spárů!“ – a sesypali se na něho. Pipán chytil pušku, ale jak namířil, čerti se dali do křiku:

„Dej tu píšťalu pryč, vždyť je to svěcené!“

Vtom zakokrhál kohout, světla zhasla, čerti se ztratili a Pipán, jak byl zmožený, usnul za stolem. Ráno se probudí, hospoda prázdná, všude plno prachu a pavučin, jako kdyby tam po léta nikdo nebyl, jen na zemi a po stole se válela hromada dukátů. A tu Pipán uslyšel volání a hvízdání v lese. To kamarádi přišli a sháněli se po něm. Nabral si pár dukátů do mošny, rozdýmal dýmku, vyšel ven a povídá:

„Dobře jsem si zahrál, ale co s tou hromadou, vždyť to ani neunesu, vezměte si to ode mne na památku.“

Kamarádi se vrhli dovnitř, div neroznesli chalupu. A Pipán šel dál do světa. Jak tak jde polem, sluníčko svítí, napadlo ho: Proč se ještě plahočím světem? Jaká je to radost střílet, když vím, že všechno trefím, a jaká hra, když ani čert s tebou nevydrží hrát? Ještě že mi aspoň ta fajfka chutná. Zadýmal si, a tu vidí stařenku s kosou,

jako by šla na trávu. Když se potkali, stařenka se na něho podívala krhavýma⁵ očima a zasípalala:

„Pipáne, jdu si pro tebe, podívej se, tvůj čas už dochází,“ – vytáhla přesýpací hodiny, a opravdu, už málo zrněk zbývalo. Ale Pipánovi se najednou přece jen zachtělo pobýt déle na světě. Vzal stařenku pod paždí a povídá:

„Kmotra, co dělat, půjdeme spolu, ale mohla byste počkat, jen co dokouřím fajfku, tak mi po ránu zachutnalo.“

Stařenka zakývala hlavou:

„Tak dobrá, Pipáne, ještě je chvílku čas, počkám, až ti dýmka dohoří.“ Pipán se rozveselil, statně si vykročil, milá stařenka se belhala vedle něho. Tak jdou, jdou, slunce už nad hlavou pálí, ale Pipán nic, stále jen dýmá jako z komína. Stařenku to omrzelo, sedla si na mezi:

„Pipáne,“ povídá, „to je jaksi divná dýmka, kdypak ti už dohoří?“

„Divná, babičko, divná, myslím, že dohoří až v soudný den.“

Stařenka se lekla, prosila ho, aby nežertoval, že bez něho nesmí před Pána Boha, a co lidí už na ni čeká; ale Pipán nic, dýmal a zas vykročoval, stařenka sotva stačila, vzdychala a volala k Bohu o pomoc. Tak šli až do večera, až přišli ke kapličky u města. Na schodech té kapličky seděl žebrák. Když uviděl Pipána, pravil:

„Pipáne, co děláš, že boží vůle nedbáš? Což se chceš až do soudného dne vláčet se Smrtí za zády a s dýmkou v zubech? Cos chtěl, tos měl, a teď víš, co tě čeká. Však jsem tě dost varoval, když sis zapomněl přát nebe.“

Pipán poznal toho starého žebráka a usmál se na něho:

„Pěkně ti děkuju za všecko, dobře mi bylo na světě, ale když Pánbůh poroučí, poslechnu.“

Vyklepal dýmku, a v tu chvíli se octl na onom světě. Vidí před sebou úzkou stezičku do vrchu, až se ztrácí ve hvězdách, a tam září rajská brána jako slunce, po cestičce sotva pár dušiček se drápe vzhůru. Pohlédl dolů, tam široká cesta, ujetá jako mlat, po ní se hrne lidí jako hmyzu, hrčí na sta kočárů a dole se otvírá pekelná tlama jako výheň, sotva je stačí polykat.

5 Chorobně zaslzený. Pozn. red.

Pipán si vzdychl: „Co mám dělat, když nesmím do nebe, podívám se do pekla.“

Dal se tou širokou cestou, až mu šla z toho hemžení hlava kolem. Konečně se dostal až k pekelným vratům, u vrat seděl jeden čert, co s ním hrál na Vejrovce. Jak ho spatřil, dal se do křiku, až vzbouřil celé peklo, a nechtěl ho pustit dovnitř, aby je v pekle neobešel. Ale Lucifer kázal přivést Pipána k sobě:

„Tak ty prý hraješ jako ďábel, můj milý. Dobrá, uvidíme, budeme hrát o duše: ty o svou, a já o ty, co se tady vaří.“

Sedli si proti sobě a dali se do hry. Pipán rozdýmal dýmku, až se kouřilo zpod stolu jako z kotle. Hrají, hrají, Lucifer prohrával jednu duši za druhou, až mu vyvstával pot na čele, po chvíli už počal kýchat z toho kouře a ptal se: „Z čeho to dýmáš? Vždyť to voní hůř než pekelná smůla!“

Pipán mu ukázal svoji dýmku a Lucifer jen hořel, aby si mohl také zapálit, pouštět nosem kouř; požádal Pipána, aby mu půjčil tu druhou dýmku, co má na zádech, chtěl vědět, jak z ní má dýmat.

Pipán sundal pušku a řekl:

„To je snadná věc: tady, co je díra, pořádně sát a dole hodně přimáčknout, aby dobře hořelo.“

Lucifer vzal hlaveň do tlamy, dole řádně přimáčkl pazourem – Prásk! – rána vyšla. Že byl čert, nic se mu nestalo, ale prskal a šklebil se, když mu plamen vrazil do tváře. Vyplivl kulku a vyskočil:

„S tebou, facíre, ani čert nevydrží, vždyť z té tvé dýmky je i čertu špatně, a ty si dýmáš celý den jakoby nic. Seber si své duše a ať tě tady nevidím!“ Pipán nečekal a už je z brány venku. Za ním vylétl mrak dušiček a ty ho vzaly a nesly vzhůru až k nebi. Nebeská brána se před nimi otevřela, svatý Petr vyhlédl a Pipán viděl, že to byl ten žebrák z lesa. Schoval se před ním mezi dušičky, ale jak byl v nebi, svatý Petr se na něho obořil, co tam hledá, když ví, že tam pro něho není místo. Už ho chtěl vyhnat z nebe ven, ale dušičky za něho orodovaly, že je vysvobodil z pekelného trápení. Tak svatý Petr nechal sedět Pipána vedle sebe. Od těch časů Pipán sedí u rajske brány, pomáhá svatému Petru otvírat, někdy s ním hraje karty a přitom dýmá, až se oblaka táhnou po nebi.

OVČÁK

Byl jeden ovčák, pásł ovce na salaši, ale byl už starý. Na zimu, když svedli ovce do roviny, řekl mu pán, že ho už nepotřebuje, aby si šel, kam chce. Ovčák nařikal, kam prý má jít, když je tak starý a nezaštane už žádnou práci, ale pán se rozzlobil:

„Co je mi do toho, jdi si, kam chceš, třeba ke všem čertům.“ Ovčák šel, toulal se krajem, byla mu zima, pomyslel si: raději kdyby mne vzal čert, v pekle bych se aspoň ohřál. Jen vzpomněl čerta, už se tu hrabe z roští, kulhá, vrtí ocasem:

„Dobře tak, ovčáku, žes na mne vzpomněl: pojď se mnou, budeš mít málo práce, dobré živobytí na zimu, a z jara uvidíme, jak se ti zalíbí.“

Ovčákovi bylo jedno, má sloužit čertu, nebo zlému pánu, jen když někde zimu přežije. Šel s čertem. Čert ho vedl, šli, až došli na zelenou louku, k pekelným vratům. V pekle visely na řetězech měděné kotle, pod kotli hořel oheň, v kotlích se vařila pohanková kaše, kolem se hemžili čerti, přikládali, dmýchali, kaší míchali. Čert dovedl ovčáka hluboko dozadu do tmavého kouta, tam mu ukázal lože a poručil mu pod třemi kotli pilně přikládat, rozhrabávat oheň, denně třikrát míchat kaši železným pístem. Ovčák se potěšil, že je to lehká práce, shodil kožich na lože, běžel pro dříví a topil jako pod komínem, hrabal pohrabáčem, že lítaly jiskry ke stropu, a vrtěl v kotlích pístem, až se kaše vařila kлокotem.

Ale když tak míchá, poslouchá, jak to šumí, syčí, bublá, zdálo se mu, že slyší v tom kлокotání tenké hlásky, jako když se rojí včely. Poslouchá, poslouchá, hlásky jako by úpěly, žalovaly, prosily. Podivil se, co to je, nahnul se nad jeden kotel a tu slyší:

„Smiluj se nad námi, vyslyš nás, z muk pekelných vysvobod' nás, Pane!“

Ovčák se lekl, jako by ho uštkl had, pustil píst, vlezl na lože a celý se trásl: „Tož takové to je, brachu!“ Ale po chvíli se vzpamatoval: Eh co, když jsem se zavázal, musím sloužit, aspoň těm dušičkám v očištcí ulehčím. Chodil pilně pro dříví, ale házel je do kouta, hrabal

pohrabáčem víc v popelu než v ohni, a když míchal, tlačil píst ke kraji, aby těmi dušičkami nehýbal. Po čase úpění ustávalo, kaše jen tiše bublala, jako by dušičky děkovaly, že jim ovčák ulehčil jejich trápení.

Ovčákovi bylo v pekle dobře, jedl, pil, spal, svou práci zastal levou rukou, ale když se blížilo k jaru, počal rozmýšlet, že se přece jen zapsal čertu, bál se, aby mu to nebylo počítáno za hřích, a přemýšlel, jak by nějakou tu dušičku vyvedl z pekla, aby se to čerti nedozvěděli.

Oblékl si kožich, vymlouval se čertům, že už je starý, že mu je i v pekle zima. A jak se tak otáčel kolem těch kotlů, ty cípy kožichu se namáčely do kaše a jáhly se chytaly a lepily na ovčích chlupcích. A každá ta jáhla, to byla jedna dušička z očištěnce. Do jara jich bylo na obrubě kožichu tlustá kůra.

Z jara přišel chromý čert a prohlížel ovčákovu práci. Zdálo se mu, že té kaše ubylo; ovčák se ale bránil, že se kaše svařila. Čert se ptal, co žádá, a nabízel, aby v pekle zůstal, že mu přidají pomocníka. Ale ovčák se chtěl podívat domů, na svět, a za práci nechtěl nic, tu že konal pro lásku boží. Čert se otřásl, nabízel mu dukáty, prý ta ovčákova cena v pekle neplatí, ale ovčák nechtěl nic, až prý na zimu se vrátí, že se dohodnou.

Tak ho propustili s pokojem. Ovčák šel a v tu chvíli, jak přešel pekelnou louku, jáhly na kožichu se proměnily v ovečky, skákaly kolem něho, bečely, lízaly ovčákovi ruce a běžely za ním celou cestu až na salaše. Bačové vybíhali z kolib, divili se, odkud má ten starý ovčák takové stádo: nikdy neviděli tak krásné ovce. Ovčák zavedl ovce do košiaru⁶, a když se ho vyptávali, kde byl, odkud ty ovce koupil, mlčel, až se konečně rozzlobil:

„U všech čertů jsem byl, jak mne pán poslal, z pekla jsem si je přivedl!“ Bačové se poděsili a po všem kraji povídali, že ten starý ovčák je spřažený s čertem.

Ovčákův pán měl krásnou dceru, ale ta dcera byla pyšná a všemi lidmi pohrdala, Bohu se rouhala, až ji čerti odnesli zaživa do pekla,

6 Lehká ohrada, kam se zaháněl dobytek na noc. *Pozn. red.*

aby se kála. Pán naříkal, kudy chodil, sliboval každému, kdo přivede dceru, že mu ji vyváží zlatem; ale nebyl, kdo by našel do pekla cestu, nikdo nechtěl mít nic s čerty. Konečně se pán dozvěděl, že jeho starý ovčák byl u všech čertů a dovedl si z pekla ovce. Šel k němu na salaš, prosil ho, aby se v pekle přimluvil za jeho dceru a přivedl ji zpátky. Ovčák pána vyslechl a povídá:

„Když je to tak, připravte mi tři sta loket motouzu a živého zajíce.“

Pán dal ovčákovi chytit živého zajíce a poslal mu motouz. Ovčák schoval motouz se zajícem do kabely, pískl na svého psa Rafaje a dal se na cestu. Však věděl, kudy jít, nikde se neomeškal, netrvalo dlouho a byl na zelené louce. Když přišel, vytáhl zajíce z kabely, uvázal mu motouz za nohu a pustil ho pást do trávy. Konec motouzu uvázal na kliku u vrat, sedl si vedle na patník, vzal z kabely chléb, sýr a večeřel, pozoroval zajíce, jak běhá s motouzem po louce. Za chvíli čerti vyhlíželi z pekla, hrnuli se ven, a když viděli ovčáka, křičeli: „Co tu děláš? Proč ten tvůj učedník pobíhá s motouzem po naší louce?“ Ovčák nic, žvýkal sýr, po chvíli poslal Rafaje:

„Běž za ním, ať si pospíší, do večera to musí mít vyměřené.“

Rafaj letěl za zajícem, štěkal, honil ho až na kraj louky. Čerti se třásli zvědavostí, co to bude. Ovčák povídá:

„Ach nic, mám tu postavit kostel, aby se ta pyšná dívka u vás měla kde zpovídat; támhle u kraje bude stát oltář, kolem něho rajská zahrada a sem k vratům dáme svaté pole.“

Čerti, jak slyšeli o kostele, letěli k Luciferovi, ten chromý křičí bez dechu:

„Mistře, je zle, ten ovčák nám sem přišel stavět kostel, měřič už měří louku, inženýr ho popichuje, aby si pospíšil.“

Lucifer vyběhl z pekla ven, prosil ovčáka, jen ať jim nedělá takovou hanbu, a že dostane, co si přeje. Ovčák smotal motouz, přitáhl zajíce a povídá:

„Tak dobrá, když tu nechcete mít kostel, dejte mi tu dívku, však jsem si u vás beztak nevybral za práci.“

Ale Lucifer se zaklínal, že tu dívku nepustí, že už je jeho nevěstou. Ovčák neřekl nic a křikl na Rafaje:

„Rafaji, hrabej!“

Rafaj počal hrbat, jen za ním lítala hlína a kamení a čerti řvali:

„Inženýr už kope základy, běda!“

Lucifer běžel pro dívku, přivedl ji ovčákovi a honem honem, ať už jsou z pekla pryč. Ovčák vzal dívku za ruku, třásla se, zkrotla jako ovečka, a dali se s Rafajem na cestu. Když přišli domů, pán padl ovčákovi radostí kolem krku, nabízel mu peníze, zlato, ale ovčák mávl rukou:

„Na co je mi zlato, jen mne tady nechte s mými ovci, však už nějak dožiju.“

Ovčák zůstal na salaši a pokojně pásł svoje stádo. Po čase Lucifer v pekle prohlížel svoje knihy a viděl s hrůzou, že mu ubylo duší. Hledal, větřil, až zjistil, že mu chybějí zrovna v těch třech kotlech v koutě. Hned uhodil na chromého čerta, že jim ovčák ukradl duše, ať jde za ním a přivede je zpátky. Čert letěl na salaš, z dálky vidí, jak ovčák zahání ovce na noc do košiaru a umlouvá se pod lipou o cosi s pocestným stařečkem. Sletěl tam a schoval se do lípy. Slyšel, jak stařeček ty ovce od ovčáka kupuje. Čert se proměnil v řezníka a přidal se k nim, počal na ovce přihazovat a přemlouval ovčáka, že dá víc než ten starý chudák. Ovčák nic neslůbil, řekl, že se do rána rozmyslí, a pozval je, aby u něho zůstali na noc, že má dobrou večeři. Přinesl jim na pekáči zajíce na smetaně, krájel, podával. Čert to prohlíží a ptá se:

„Kmotře, co to je dobrého?“

„Ach, to je ten měřič, co na louce vyměřoval kostel; když neposlouchal, tak jsem ho utratil, ať je aspoň po smrti k užítku.“

Čert se otřásl, hodil pečeni na stůl a už víc nechtěl, že není hladový. Ale v noci se vytratil z kůlny. Napadlo ho: Proč bych zítra ovce platil, když je mohu mít dnes zadarmo? Vlezl do košiaru a chtěl si ty ovce odehnat. Ale ovečky hned ucítily, jakého mají hosta, a bečely, až Rafaj přiběhl, chytil čerta za ocas a chřup – bylo po ocasu. Čert se sotva doškrábal do kůlny zpátky, celou noc se vrtěl a vzdychal.

Ráno ten stařeček povídá ovčákovi:

„Peníze nemám, ale když mi ty ovce dáš z boží lásky, co si přeješ, to ti vyplním.“

Čert se obořil na stařečka:

„Co ty, žebráku, kupuješ, když nemáš zač, já za ty ovce dobře zaplatím, dám za každou deset dukátů.“

Otevřel kabelu a vysypal na stůl hromadu zlatých penízů. Stařeček pohleděl na tu hromadu a pravil:

„Jen jestli ty peníze nejsou falešné!“

Sáhl do kroupky u dveří, počal kropit peníze svěcenou vodou a postříkal přitom také čerta. Jak kropil, z dukátů zbyly kozí bobky, čert zařval, vylétl oknem a letěl zpátky do pekla. Křičel na Lucifera už zdaleka:

„S tím ovčákem nic není, svého měřiče snědl k večeři, jeho inženýr mi utrhl ocas a jeho kamarád mne postříkal žhavým železem, až mi propálil kůži!“

Ovčák pravil stařečkovi:

„Dědečku, já vám ty ovce dám z boží lásky, jen když budu smět jít s nimi tam, kam půjdou.“

Dědeček svolil a dovedl ovčáka s ovečkami rovnou do nebe.

ŠVEC S KYJEM

V jedné vsi žil zlostný švec a velice byl se svým životem nespokojený. Bydlel v chaloupce pod kostelem, ve všední dny přištipkoval⁷ sedlákům boty, žena prala po staveních, a tak se živili chudobně. Zato v neděli seděl švec celý den v hospodě a pil, huboval na Pána-boha, že ten svět seřídil hanebně; jedněm dal všecko a druhým nic. Sedlák prý se vozí do města v kočáře, jí každý den klobásy se zelím, vepřovou s knedlíkem, zajíce s omáčkou, a já mám den ze dne jen loupat brambory a jíst hladkou ančku⁸ bez mastnoty. Láteřil celý den hluboko do noci, až se sedláci bouřili, jaký je ten švec rebelant.

Jednou v neděli byla v hospodě muzika až do rána, všichni tancovali, veselili se; jenom švec zase vykládal, jak je ten svět špatně pořízený, rouhal se Pánubohu, až ho ráno z hospody vyhodili. Přišel domů nazlobený, žena stála na zápraží u necek a prala, ale švec se ani nezdržel, chytil v koutě hůl, a že půjde na Pánaboha s kyjem, že mu poví. Žena ho krotila, aby se vzpamatoval, ale švec na ni nedal; než vyšlo slunko nad les, byl už daleko na silnici.

Šel dlouho v letním žáru, polykal prach a byl hladový, až v pole-dne došel k zájezdní hospodě. Na dvoře stály formanské fůry, z kuchyně voněla zaječí pečeně, ale švec měl v kapse jen dva krejcare. Zatínal pěsti, jak se jiní lidé mají dobře, a on nic. Šel dál, přes most za řeku, uviděl na křižovatce boží muka, takový sloupek se svatým ob-rázkem, a pod ním na kamenných stupínkách seděl stařeček a pásł ovečky. Stařeček dal ševci pozdravení, jak se říká „pozdrav Pánbůh“, ale švec se na něj utrl: co prý Pánbůh, však nám toho mnoho nedá, ani dosyta se nenajíš. Stařeček povídá:

„Ševče, ševče, co ty se jen o své břicho staráš? Však není člověk samým chlebem živ. Ale máš-li hlad, pomohu ti.“

Vytáhl z mošny ubrousek, položil jej před schody na trávu a po-ručil: „Ubrousku, prostři se!“

7 Přišívát přištipky, kožené záplaty, na boty. *Pozn. red.*

8 Mléčná polévka. *Pozn. red.*

Ubrousek se sám rozbalil a na něm zavoněla husa na talíři, hromada makových koláčů, v cípu stanul džbán s vínem. Stařeček pozval ševce, aby se neostýchal a bral si, co Pánbůh nadělil. Švec leknutím zapomněl i na zaplat' Pánbůh, dal se do jídla, hryzal maso z kostí, přikusoval koláče a zapíjel vínem. Stařeček se díval, jak mu chutná, a když byl hotov – však tam zbyla na trávě jen hromádka kostí – stařeček sbalil ubrousek a pravil:

„Tu máš ode mne na památku, abys neklel na Pánaboha. Jak řekneš: ‚Ubrousku, prostři se!‘, budeš mít, co srdce ráčí. Ale ne, aby ses ulakomil! Přej jiným a bude ti přáno.“

Švec stařečkovi uctivě poděkoval a pospíchal domů. Ale cestou si pomyslel: To bych byl blázen, abych se s někým dělil! Když došel k zájezdní hospodě, bylo už tma. Vešel do šenkovny, hospodský klímal u pece, švec ho poprosil, aby mu dovolil přespat za dva krejcary v kůlně na seně. A než šel spát, dal hospodskému svůj ubrousek, aby ho schoval, a přísně ho napomínal, ať mu neříká: „Ubrousku, prostři se!“ Hospodský šel spát, dal ubrousek ženě a povídal jí o podivném nocležníku a co všechno si s ubrouskem naporoučel. Hospodská nesla ubrousek do almárky v kuchyni, prohlíží ho cestou, ale nic zvláštního na něm nevidí. Položí ho v kuchyni na stůl, hledá v kapse klíček a jen tak pro smích povídá: „No tak, ubrousku, prostři se!“

A ubrousek se rozbalí, na něm pečeně, dort, víno. Hospodská vyvalovala oči navrch hlavy, pěkně to všechno poklidila do spižírny, ubrousek sbalila a hledala v prádelníku, až našla jeden starý, otřepený ubrousek, právě takový jako ten kouzelný.

Ráno, když se švec probudil, pozvala ho hospodská do šenkovny, dala mu hrnek kávy, bílou buchtu nadívanou tvarohem, ani od něho nevzala peníze, že prý to dělá pro lásku boží; a když chtěl svůj ubrousek, dala mu ten svůj, svázaný mašličkou. Švec jí poděkoval a spěchal domů, už se těšil, jak ho žena přivítá.

Právě vyzváněli poledne, když došel do vsi. Žena stála u plotny, vařila oukrop⁹, plakala, kde se její muž toulá, aby se mu ještě tak

9 Vodová polévka s česnekem. *Pozn. red.*

v tom světě něco nestalo – a vtom se přihrne švec do světnice jako pět českých, ani nedal pozdravení, sedl za stůl a křikl:

„Ženo, pojď sem a dívej se!“ Položil ubrousek před sebe a poručil:

„Ubrousku, prostři se!“

Ubrousek ležel svinutý, ani se nehnul. Švec zase:

„Ubrousku, prostři se!“ a uhodil pěstí o stůl.

Žena ho prosila:

„Josefe, pamatuj se, už je úterek a ty ještě bouříš po neděli.“

Ševce to chytlo, tloukl do ubrousku, vyváděl, až bůh brání, ale nadarmo. Když viděl, že se ubrousek nehýbá, hodil jej na pec, chytil hůl a zlořečil, že se Pánbůh podiví, až si na něho dojde s kyjem. Žena utekla strachy do kouta, plakala, ale švec se rozběhl zpátky. Tak si pospíšil, že než slunce zapadlo, už byl zase u mostu. A za mostem znovu viděl pod božími muky stařečka pást ovečky.

Hnal se rovnou k němu a zle mu vyčítal, jaký mu to dal daremný ubrousek, že ho neposlouchá a jídlo mu nedává.

Stařeček se usmál:

„Jiným jsi nepřál, ani tobě nebylo přáno. Ale že jsi chudobný, budeš mít peněz, kolik si jen vzpomeneš.“ Zavolal na jednoho beránka:

„Beránku, otřes se!“

Beránek zdvihl ocásek, otřásl se a už z něho padaly dukáty. Švec si je nasbíral do čepice, děkoval, jen se rozplýval a stařeček mu dal beránka s sebou na památku, aby nehuboval a na Pánaboha pamatoval:

„Ale ať přeješ jiným, čeho máš sám dosyta.“

Švec už byl s beránkem na cestě, ani neposlouchal, napadlo ho, jak si za ty dukáty koupí statek, pole, bude jezdit v kočáře jako pán – a žádnému nic, to by každý bral. Pozdě na noc došel k hospodě a zabouřil na vrata. Hospodský vyběhl s lucernou přímo z postele, ale když viděl chudého nocležníka, obořil se na něho, co tak bouří a nedá dobrým lidem spát. Švec vytáhl z kapsy hrst dukátů, poručil otevřít vrata, chystat nejlepší světnici, večeři, víno, všecko, co mívají vzácní páni. Hospodský, když viděl dukáty, smekl čepičku a běžel vzbudit ženu. Švec mu svěřil beránka, aby ho dovedl do stáje, a přísně mu zakazoval říkat: „Beránku, otřes se!“ Hospodské se nechtělo

z postele, ale když jí muž pověděl, kdo přišel a co si naporoučel, vyskočila jako střela, otáčela se kolem milého ševce, jako by to byl nejbohatší forman z kraje. Když mu snesla všecko, co měla dobrého, pospíchala do stáje a už od prahu volala:

„Beránku, otřes se!“

Beránek se otřásl, zdvihl ocásek a sypal dukáty, jen se blyštěly ve slámě. Hospodská sesbírala dukáty a běžela obsluhovat vzácného pána. Když se švec najedl, šel spát, ráno dostal po dobré snídani beránka – však ta hospodská dobře věděla, jakého beránka mu dala – a šel s ním domů.

Žena, když viděla ševce přicházet s beránkem, div se nekřižovala, kde ho vzal, jestli ho někde neukradl. Ale švec jí poručil mlčet, postavil beránka na stůl a povídá slavnostním hlasem:

„Beránku, otřes se!“ Beránek zabečel a nic.

Švec znova:

„Beránku, otřes se!“

Beránek zabečel, zdvihl ocásek, ale co vytrásl, nebyly dukáty. Švec se rozlítil, přetáhl ho kyjem, až beránek zamekl bolestí, a utekl do polí. Žena vyběhla na náves, křičela, že se muž minul s rozumem, švec na ni nedbal, hnal se zpět s holí po silnici, tentokrát, že dá Pánubohu co proto. Ani necítil nohy, když došel k mostu, a tam u božích muk zase viděl toho stařečka, jak sedí a vyhřívá se na sluníčku. Rozběhl se na něho a už už ho chtěl udeřit holí po zádech.

Ale sotva se rozmáchl, stařeček povídá mírně:

„Holiřež!“ Hůl vyletěla ševci z ruky a začala mu tančit po zádech, až švec klekl a prosil stařečka, aby mu to odpustil. Stařeček řekl: „Holidost!“

Hůl se zastavila a vklouzla ševci do ruky. Švec vstal, pokorně se stařečkovi poroučel, prosil, aby mu odpustil, že byl takový zlý, se vším nespokojený, nikomu nepřál a sám na sebe volal neštěstí. Stařeček mu odpustil a rozžehnal se s ním.

„Že ses pokořil, bude ti přáno a hůl si můžeš nechat na památku té své zloby.“

Švec se vlekl zpátky, shrbený, díval se cestou po očku na hůl, bál se, aby mu neskočila na záda. Když se dovlekl do hospody, poručil si večeri, nocleh, ale za nic by byl nevzal hůl s sebou do světnice. Když mu hospodská svítila na schodech, dal jí hůl, aby mu ji do zítřka schovala a zašeptal jí do ucha: „Jen jí, proboha, neříkejte ‚Holiřež‘, to jméno nemá ráda.“

Hospodská se smála, že prý by si takové divné jméno ani nepamatovala; ale sotva sešla ze schodů, zavolala laskavým hlasem jako na kočičku: „Holiřež!“ – Myslela, bůhví co pěkného se jí neukáže. Sotva to řekla, pocítila, jak jí hůl tancuje po zádech. Vykřikla, vběhla do šenkovny, ale hůl za ní, a jak mlátí, tak mlátí. Hospodský vyskočil, chtěl hůl chytit, ale kdepak! Hned dostal do hlavy, až se mu zajiskřilo v očích.

Švec zatím vlezl do postele a hned usnul, jak byl ubitý. Tu se mu zdá, že hoří, lidé křičí, dupou po schodech. Vzbudil se a vidí, ve dveřích hospodská, hospodský, děvečka, pacholek, hrnou se do pokoje a hospodská prosí všechny svaté, že všechno vrátí, i ubrousek, i beránka, jen aby od nich odvrátil ten Holiřež. Tu švec teprve viděl, jak hůl lítá pokojem jako divá a mlátí hlava nehlava. Křikl: „Holidost!“ a hůl si hned poslušně lehla. Potom poručil všem, aby šli spát a ráno mu nachystali dobrou snídani.

Ráno hospodská na něho čekala se snídání, hospodský držel pod paží ubrousek, na šňůře beránka. Prosili, aby jim odpustil, že do smrti nechají pocestné na pokoji. Švec jim odpustil a šel vesele domů.

Ševcová zatím běžela na starostu, že se její muž zbláznil, běhá světem, v poledne se vrací domů jako opilý, nadává a práce si nehledí. Starosta poručil dvěma drábům, aby si na ševce počíhali, až se vrátí, a zavřeli ho do pastoušky.

Švec klusal domů, beránka vedl na šňůře, ubrousek nesl pod paždí, holí si vesele točil v povětří. Když přišel ke kostelu, vyrazili na něho drábové a chytli ho za ramena. Švec vykřikl: „Holiřež!“ Hůl vylétla drábům na záda, až upalovali jako zběsilí. Švec zavolal na hůl a šel domů, zástup lidí za ním. Žena utekla na seník, myslela,

že švec drábům utekl a že ho chytají. Ale švec pozval celou ves do světnice a na humna, přikázal ubrousku, aby se prostřel, beránku, aby se otřásl, všecky hostil, dukáty vydával plnými hrstmi. Všichni chudáci se měli dobře. Od té doby nebylo žebráků ve vsi a nikdo už nežaloval na Pánaboha.

BÍDA

Když Pán Ježíš chodil po zemi, přišel navečer k jedné vsi. Jak tak jde po poli, vidí na jednom strništi dívku sbírat klásky. Ptal se jí, čím je, proč tak pozdě večer pracuje na poli. Dívka se zdvihla, utřela si mozolnou rukou obličej a pravila:

„Jsem Štěstí nejbohatšího sedláka ze vsi. Jenže můj hospodář celý čas nic nedělá, jen vysedává za plným stolem, vylehává v posteli, a já od úsvitu do noci všecko musím za něho dělat sama, obstarat celé hospodářství, někdy nevím starostí, kde mi hlava stojí.“

Pán Ježíš šel dál, a když scházel z vrchu do vsi, uviděl nad chaloupkou pod strání příkré políčko, bába na něm kopala brambory. Ptal se jí, čím je, proč tak pozdě ještě pracuje. Bába se opřela o motyku, šedé vlasy se jí potom lepily ke skráním, vzdychla si a pravila:

„Jsem Bída té vdovy tady v chaloupce. A vdova mi nedá celý den pokoje, od rána do večera se dře sama. Co mám dělat, musím jí pomáhat, sice bych u ní nevydržela. Kdyby mne už Pánbůh té služby ráčil zprostit!“

Pán Ježíš sešel do vesnice k bohatému sedlákovi. Sedlák seděl na zahrádce před statkem, krájel si uzené, pil víno a dýmal. Pán Ježíš ho prosil, aby mu dal něco zajíst a nechal ho na noc, že je hladový a ušlý. Sedlák si odplivl, podíval se na Pána Ježíše přes rameno a povídá:

„A co by! Dveře se s vámi přes den netrhnou, pořád aby měl člověk ruku v kapse. Bodejt', ještě na noc si budu nasazovat do stavení cizí nocležníky. Jen si jděte s Pánembohem, kde vás znají!“

Pán Ježíš neřekl nic a šel k vdově do chaloupky pod strání. V okně hořelo světýlko, ve světnici seděly děti kolem stolu v záplatovaných šatečkách, nalévaly si z hliněné mísy kozí mléko a loupaly brambory, vdova stála u pece a prala jim košilky. Když viděla cizího poutníka otvírat dveře, utřela si ruce o zástěru, oprášila stoličku a nabídla hostu, aby se posadil. Pán Ježíš ji prosil, aby mu dala něco zajíst a nechala ho někde přes noc, že je hladový a ušlý. Vdova se obrátila na děti, aby udělaly u stolu místo, a vzala hosta ke stolu:

„Musíte vzít za vděk málem a lehnout si můžete v přístěnku, já se vyspím na půdě v seně, nevidáno o jednu noc.“

Pán Ježíš jí poděkoval, jedl s dětmi, hladil je po vláskách, ptal se jich, jak se jmenují, jak pomáhají mamince. Děti se rozpovídaly, jako by ho znaly odjakživa, a přitom jedly, jedly, vdově se zdálo, že snad mléka ani brambor neubývá. Když se najedly, šly spát na pec, vdova poklízela a Pán Ježíš se jí ptal, jak žije. Vdova mávla rukou:

„Ach, můj drahý, mám těžký kříž, když byl ještě muž naživu, všechno nám šlo křivě, bída nám seděla v týle, přišli jsme o statek, lidé muže obrali o peníze, pak muž stonal, umřel a co já nebožka teď sama s tolika hladovými krky! Však nereptám, děj se vůle Páně, jen když je trochu toho jídla a dokud mám zdraví, abych mohla dělat. Co mne trápí, je pomyšlení, jak bude s těmi sirotky, než vyrostou, až se o ně nebudu moci starat.“

Pán Ježíš ji těšil, že jednou bude přece jen té bídy konec, pak se odebral spát do přístěnku. Když ráno vstal, měl nachystaný hrneček mléka, krajíc černého chleba, vdova už byla na trávě a děti kláskovaly na poli. Pán Ježíš zašel na vdovino pole. Viděl Bídu, jak se tam zase hmoždí. Zavolal na ni a poručil jí, aby se přestěhovala k bohatému sedlákovi. Bída, jak to uslyšela, hodila motykou, radostí si vejskla, políbila Pánu Ježíši ruku a už se hnala ke statku, až jí dřeváky pleskaly o paty. Pán Ježíš zašel ještě k sedlákovu poli a poručil Štěstí, aby se odebralo k vdově. Štěstí radostí zatleskalo rukama a odtančilo drobnými krůčky pod stráž do chaloupky.

Sedlák i vdova nevěděli o tom nic. Sedlák zas dál od rána jedl, pil, kouřil, spal a vdova se zas dřela od úsvitu do večera na svém i na cizím a sháněla živobyty. Ale brzy se jim změnilo. Na statku pojednou jako by bylo všechno očarované: krávy nedojily, kůň si zlámal nohu, děvečky spaly, čeledínové hýřili, pole nerodilo, co vyrostlo, sežrala sněť a rozbilo krupobití; než se rok s rokem sešel, sedlák už se vydával z posledního a po žních zplakal nad výdělkem. Čím hůř se mu vedlo, tím míň dělal a tím víc pil, vztekal se na celý svět, když si musil půjčovat peníze, aby měl na útratu. K jaru mu sežraly

ponravy¹⁰ osev, povodeň mu zanesla luka blátem, dobytek uhynul – tu konečně poznal, jakého má hosta v domě, že u něho za pecí sedí Bída. Naříkal na Pánaboha, jaká je to spravedlnost, ale sám nehnul prstem, jen vysedával za stolem a zapíjel smutek. Bída se provalovala za pecí, tloustla, libovala si, jakého má hodného hospodáře, louskala jádérka a těšila se, jak je jí dobře.

Vdova zatím, na co sáhla, všechno jí jen kynulo pod rukou, zdálo se, že jí ten poutník přinesl štěstí do domu. Kráva se otelila, slepice nesly, pole rodilo, všeho bylo dost. Když zavařila špetku, najedli se všichni dosyta, a ještě zbývalo. A po roce, když stavěla nový chlívek, jak zakopla – Pánbůh požehnej – vyvalil se ze země hrnec dukátů. Už bylo nadobro po bídě, nemusela se plahočit na cizím, děti mohla obléci, posílat do školy a přes zimu se ohlížela, co by si koupila.

Sedlák byl v zimě na statku už skoro sám, čeládka se mu rozběhla, všechno mu rozkradla, a co nerozkradla, sám rozprodal, jen aby nemusel dělat a mohl vysedávat v hospodě. Do jara byl po krk v dluzích, židi se na něj slétali jako mouchy, až mu dali statek na buben; a vdova ten statek koupila. Když se poplatily dluhy, mnoho toho sedlákovi nezbylo, sotva tolik, aby mohl koupit vdovinu chaloupku pod strání.

Stěhoval se, skládal si svých pár šatů, pak se rozhlédl po prázdné světnici, mrskl zlým okem po Bídě na peci a drtil mezi zuby:

„Nic toho statku nelituji, jen když se tebe, bábo jedovatá, zbavím. Hospodář si tu s Pánembohem a provaluj se za pecí!“

Bída se s ním neloučila, jen se smála, jako když dveře skřípou v pantech. Sedlák práskl dveřmi, chytil trakař a vyjel s ním ze vrat, ani se po statku neohlédl. Ale když došel k chaloupce pod strání a vešel do světnice, kdo se to tam popelí na peci? Bída! Vypasená, ruměnná, louská jádérka a směje se na sedláka, vítá ho do nového. Rozkřikl se na ni:

„Kde se tu bereš, čertova babo? Pročpak jsi nezůstala na statku, tam máš všeho dost!“

10 Larvy chrousta. *Pozn. red.*

Bída se chtěla, až se rozkašlala:

„Kdepak, kmocháčku, kdepak. Vdova by mne umožila, však už jsem s ní tak dost zkusila. Celý den pracuje jako kůň a to je na mé staré hnáty moc, to bych už nevydržela. Vy jste mi jiný hospodář, rukou nehnete, jen jíte a pijete, s vámi si pěkně pohovím.“

Sedlák by byl rád Bídě zakroutil krk, ale co mohl dělat. Zpočátku to ještě ušlo, utrácel, co mu zbylo. Pak zadlužil i tu chaloupku, ale bez práce není koláče ani kus chleba; a když se blížilo k jaru, nepatřil sedlákovi už ani ten došek na střeše. Zlostí ani nevyšel z domu, celý den jen seděl, pil, dokud bylo zač, klel na Bídu, hádal se s ní a hrozil. Když už neměl ani na kořalku, ani na tabák, viděl, že mu nezbyde, než jít do světa a hledat si štěstí jinde. Ale než odešel, usmyslel si, že se Bídě pomstí.

Svázal si navečer do uzlíku trochu prádla a krajíc chleba, seděl potmě, kouřil a čekal, až Bída na peci ztichne. Když ji slyšel chrápat, vyšel po špičkách ven, zavřel okenice, zapřel dveře tyčí, vyklepal dýmku do došků, chytil uzlíček a upaloval po stráni nahoru, jako když ho honí. Než doběhl na vršek, chaloupka hořela ve tmě jasným plamenem, ve vsi zvonili na poplach, lidé se sbíhali.

Sedlák se zastavil, cpal si dýmku a smál se:

„Přece jsem na tě, bábo, vyzrál, už mě nebudeš trápit – shoř si!“

Ale jak zakřesal, uviděl Bídu stát vedle sebe, s šátkem na hlavě, s ranečkem na ruce, slyšel, jak si pleská do dlaní a chtěta se:

„Kmocháčku, dívejte se, jak nám to pěkně hoří! Však kdybychom neběželi, byli bychom uhořeli!“

O VOJÁKOVĚ, KTERÝ POŘÁD KLEL

Za onoho času, když Pán Ježíš chodil se svatým Petrem po zemi, přišli k jednomu sadaři; seděl ve slaměné boudě u silnice a hlídal švestky. Svatý Petr dostal na švestky chuť, ptal se sadaře, jestli by jim nějaké nedal.

Sadař jim odpověděl:

„Jděte a z támhle té švestky u příkopu si natřeste, kolik chcete.“

Svatý Petr třásl a sbíral, Pán Ježíš řekl sadařovi:

„Za to, že jste zdvořilý člověk, budete mít na stromě švestek pořád dost, třeste, jak chcete.“

Sadař si pomyslel, že je to žert, ale když odešli, šel a zatřásl tím stromem; švestek spadalo, až jich byla plná zem, a na stromě jich ještě zůstalo až černo. Po chvíli šel po silnici vandrovník, vysloužilý voják a prosil sadaře, aby mu dal pár švestek. Sadař povídá:

„Natřes si z támhle té švestky. Šli tudy dva pocestní, prosili o švestky, a když jsem je nechal natřást, řekli, že mohu tím stromem pořád třást a švestek bude pořád stejně.“

Voják si natřásl švestky, viděl, že jich opravdu na stromě neubývá, tak se rozběhl, aby ty pocestné dohonil. Pán Ježíš řekl Petrovi:

„Podívej se, kdo to za námi utíká, počkejme, až nás doběhne.“

Voják je doběhl, utírá si čelo a křičí:

„Hrome, to jsem se proběhl!“

Pán Ježíš řekl:

„Budeš-li klít, nesmíš s námi jít!“

A voják odpověděl:

„Hrome, vždyť jsem tak mnoho neřekl!“

Tak šli všichni tři spolu, voják cestou neustále klel a říkal, že má hlad. Pán Ježíš nechtěl to jeho klení poslouchat, i řekl Petrovi:

„Jdi, támhle se pasou ovce na louce, požádej ovčáka, aby ti dal jednoho beránka!“

Petr přinesl beránka, sedli si na mezi a rozdělali oheň. Voják napíchl beránka na rožeň a chystal pečení, Pán Ježíš šel s Petrem do vesnice. Když odcházel, řekl:

„Beránek bude pro tebe a pro Petra, mně nech srdíčko!“

Voják pekl, pekl, olizoval se, jak dostal na tu pečení chuť, a když srdíčko z beránka vypadlo, voják je sebral a snědl.

Pán Ježíš se vrátil s Petrem ze vsi, rozkrájel beránka, voják s Petrem obírali kosti, Pán Ježíš hledal srdíčko, ale srdíčko nebylo. Pán Ježíš řekl:

„Kdepak je srdíčko?“

Ale voják se zaklínal, hromoval, že ten beránek neměl žádné. Pán Ježíš to nechal tak, jen aby voják znovu neklel. Když se najedli, sebrali se a šli, až došli do města. Ve městě se stavili v hospodě, ptali se, co je nového. Hospodský povídá:

„Mám pro vás smutnou zprávu. Dcera našeho pana krále byla nemocná, žádný doktor jí neuměl pomoci, dlouho se trápila a dnes ráno umřela.“

Pán Ježíš poslal hospodského do zámku, že jsou tu tři poutníci a chtějí vzkřísit princeznu. Král pro ně poslal kočár, kázal je dovézt do zámku a hned je vedl k princezně. Ležela mrtvá na loži, už se chystali, že ji položí do rakve. Pán Ježíš k ní přistoupil, položil jí ruku na čelo a pravil:

„Ta dívka jen spí. Ve jménu mém, vstaň!“

Princezna se probudila, sedla si a pravila:

„Jaký krásný sen jsem snila, proč jste mne nenechali spát?“

Král byl radostí bez sebe, kázal poutníky dobře pohostit a na cestu jim dal tisíc dukátů. Když se s králem rozloučili a město opustili, povídá voják:

„Hrome, to jsme to dobře provedli.“

Pán Ježíš vzal těch tisíc dukátů, dal je vojákovi a pravil:

„Když kleješ, nemůžeš s námi chodit. Vezmi si ty peníze a jdi si sám do světa. Ale neuzdravuj, neboť v mém jménu neuzdravíš.“

Voják se potěšil: „Hrome, to je peněz, to se budu mít dobře.“ Tak se s nimi rozloučil a šel.

Chodil světem, hýřil, veselil se, až všechny dukáty prohýřil. Když už neměl zač pít, vzpomněl si: Hrome! Vždyť umím uzdravovat. Právě přišel do jednoho města, kde králi umřel jediný syn. Voják se

hlásil u krále, že prince vzkřísí. Král vojáka pěkně přivítal a vedl ho do pokoje. Uprostřed pokoje ležel mrtvý princ v rakvi, kolem hořely svíce. Voják přistoupil k rakvi a řekl:

„Ten hoch jen spí. Ve jménu mém, vstaň!“

Princ nevstal. Voják zaklel:

„Vstaneš, hrome, nebo ne? Vždyť jsem se to vzkříšení dobře naučil!“

Když se mrtvý nehýbal, král rozkázal, aby vojáka zavřeli, zítra ráno že bude oběšen. Na druhý den ráno vedli vojáka za město k šibenici. Pán Ježíš pravil svatému Petrovi:

„Ten voják se dal na uzdravování, na mne zapomněl, prince ne vzkřísil. Pojd', půjdeme k tomu městu z té strany, kde stojí šibenice.“

Když vyvedli vojáka pod šibeniční vrch, kat, jeho holomci, zástupy lidu potkali dva poutníky. Voják je poznal a vykřikl radostí:

„Hrome, to jste vy? Dobře, že jdete! Už jsem měl strach, že mě oběsí.“

Pán Ježíš přikázal katovi, aby s popravou počkal, že jde do zámku vzkřísit prince. Když prince vzkřísil, král mu poděkoval a dal těm poutníkům dvanáct set dukátů. Pán Ježíš s Petrem se vrátili k šibenici. Voják hrál s katem a holomky karty a prohrával. Pán Ježíš ho vykoupil a vzal ho s sebou. Když zašli za vrch, sedli si na mez a Pán Ježíš rozdělil dukáty na čtyři hromádky. Každý si vzal jednu.

Voják povídá:

„Hrome, čtyři hromádky! Pro koho je ta čtvrtá?“

„Pro toho, kdo snědl srdíčko,“ pravil Pán Ježíš.

„Hrome, to jsem byl já!“ vykřikl voják, shrábl čtvrtou hromádku a odešel do světa.

ČERT ČELEDÍNEM

Každý rok sněmují svatí v ráji o lidech, jak se kdo chová, koho odměnit, koho potrestat. Jednou se svatý Martin přimlouval za sedláka Martina. Jaký je nábožný, se vším spokojený a nikdy nekleje. Lucifer, když slyšel tu chválu, jen se ušklíbl:

„Komu je dobře, každý svého patrona chválí; jak by nechválil, když mu sype. Však kdyby se dostal na chvíli čertu do rukou, hned by zazpíval jinou.“

Svatý Martin se obořil na Lucifera, že za Martina ručí, ale Lucifer se přel, že prý jsou všichni lidé stejní. Nakonec se rozhodli, že Lucifer sedláka třikrát podrobí zkoušce. Když se však sedlák rouhat nebude, nezakleje, musí mu čert sloužit, dokud si to bude Martin přát.

Tak se rozešli. Lucifer letěl do pekla pro ďábly, aby Martina pokoušeli.

Ďábli přilétli večer na rybník pod zámek, dýchali na vodu, až zamrzla – však bylo v červenci – rozmlátili led na krupici a spustili takové krupobití, že Martinovi nezbyl na poli rovný klásek. Když Martin ráno prohlížel tu spoušť, div neplakal nad zničeným božím darem, ale pak se vrátil domů a řekl ženě:

„Ženo, jsme žebráci, ale co se dá dělat, však se do jara nějak užíváme, svatý Martin nás neopustí.“

Čerti čekali, jestli Martin zakleje; když nezaklel, letěli domů se schlíplými ocasy, plazili se podél zdi, aby je jejich pán neviděl. Zato Lucifer klel, až se třásly pekelné brány, už viděl svatého Martina, jak se v nebi směje, ale ještě nezoufal. Poslal jiné, mocnější čerty, aby sehnali černá mračna zdaleka široka ze všech vrchů nad Martinův statek, dštili na něj celou noc síru a oheň; blesky jen třískaly, hromy hřímaly, do rána nezbylo ze statku nic než rumišťe, dobytek byl všecek vybitý a spálený – jen lidem čerti nesměli ublížit.

Martin utekl s ženou a s dětmi do pastoušky, kde měl jedinou březí kravičku, a celou noc vzýval svého patrona o pomoc. Ale když svatý Martin nepomáhal, odevzdal se do vůle boží. Sedlák přišel o všechno. V kraji vládl správce na zámku, a byl to krutý pán. Nedbal,

že Martin ztratil všechnen svůj majetek, hnal ho na robotu a hrozil mu drábem. A tak Martin musel nechat svá pole ladem a robotovat jako čeledín. Lucifer si myslel, že už už má sázku vyhranou, ale když se čerti připlazili, že sedlák nekleje a pracuje na panském, rozlítil se a zbil je ve zlosti. Tu přikulhal chromý čert a řekl:

„Mistře, nic se neboj; velká bolest člověka povznáší, zatvrzuje ho proti nám, ale malé protivenství ho popuzuje a ke klení povzbuzuje. Jen počkej, já toho svatouška dostanu.“

Chromý čert letěl na zem pokoušet Martina. Vymýšlel, jak ho dopálit. Jednou mu nastrčil nohu, aby upadl, jindy schoval boty, když chtěl jít ven, odnesl čepici do potoka. Ale Martin nic. Zůstal pokojný ve všem tom protivenství, chodil na panskou práci, štípal po celý den v lese dříví. Do lesa přicházel časně, ještě za šera, svlékl kabát, položil na pařez krajíc chleba a homolky¹¹, co si nesl k obědu, a šel na paseku pracovat. Chromý čert už nevěděl, co by mu ještě vyvedl, tak mu snědl ten nachystaný krajíc i s homolkami. Martin si šel v poledne k pařezu pro oběd, ale když nic nenašel, nezaklel, ale pověděl:

„Nechť Pánbůh ten krajíc zlodějovi požehná, snad ho měl chud'as víc zapotřebí než já.“

Čert vykukoval z roští, čekal, že se Martin dopálí, až zůstane o hladu. Když slyšel, co Martin řekl, až se mu udělalo zle, sebral se a letěl horempádem do pekla. Jak doletěl, chytil ho Lucifer za pačesy a zařval:

„Cos to provedl, obludo pekelná, vždyť ty jsi požehnaný!“ Vyhodil čerta z pekla ven a křičel za ním, aby se nevracel, dokud si svůj hřích neodslouží. Tak Lucifer prohrál sázku a ani se neodvážil přijít svatému Martinovi na oči.

Čert dopadl na zem do brázdy víc mrtvý než živý. Když se vzpamatoval, poznal, že je konec a že mu nezbývá, než aby šel k Martinovi do služby. Proměnil se v čeledína a kulhal do pastoušky. Martin seděl s dětmi u večeře, byl smutný; robotu na panském byla těžká,

11 Tvaroh nebo sýr uhnětený do tvaru homole. *Pozn. red.*

plat žádný a pan vrchní horší než čert, celý den křičel, nadával, hrozil, nikdo mu nic neudělal po vůli. Tu vchází kdosi do světnice, ani nedává křesťanské pozdravení a stojí u dveří. Martin se podívá na chlapa – hlava ryšavá, jen hoří, oči šilhavé, ruce černé jako pazoury. Ptal se:

„Copak byste rád, člověče, tak pozdě na noc?“

Chlap se šklebil, až zasvítily bílé tesáky:

„Hospodáři, jdu k vám za čeledína, vezměte mne, uvidíte, že vám to bude k dobrému.“

Martin se smutně usmál:

„Človíčku, co vás to napadá, vždyť já nemám sám s dětmi co jíst, jakpak bych vás uživil, čím bych vám zaplatil?“

Čeledín mačkal čepici:

„Cožpak o to, hospodáři, o plat já nestojím, nějak se už uživím, jen mě nevyhánějte. Budu za vás robotovat, vy si budete moci pracovat na svém a snad si do jara pomůžete.“

Martinovi bylo divné, takový zmetek a žene se do práce bez platu, bez stravy, ale žena mu domlouvala:

„Martine, pamatuj na děti, vždyť už nejsi mladík, robotu nadlouho nevydržíš, buď rád, že se ti nabízí pomoc.“

Tak Martin čeledína přijal a poslal ho spát na půdu do sena. Na druhý den, než vstali, čeledín byl už na dvoře a chystal se do zámku.

„Hospodáři, copak byste si přál?“

Martin pravil:

„Eh, kdyby tak bylo aspoň trochu sena pro kravku, aby nám vydržela přes zimu.“

Na zámku se čeledína lekli; takový pajdavý chlap, sám ďábel mu hledí z očí. Pan vrchní se na něho díval sklíčkem, měřil ho od hlavy k patě, bylo mu divné, kde ten žebrák Martin sebral čeledína, ale pak poslal chlapa na luka posekat otavu¹².

Ženci se vyhrnuli ze dvora, žnečky se smály ryšavému pajdovi, jak se za nimi belhá s kosou. Když přišli na luka, písař se rozkřikl, hnal je

12 Tráva, která narostla po prvním kosení. *Pozn. red.*

do práce; pořád mu kosili pomalu, bál se, že nebudou hotovi, že jim otava zmokne. Pajdavý čeledín se loudal za ostatními, zdržoval, naklepával kosu, až mu písar pohrozil karabáčem. Kvečeru moc práce neubylo. Když přijel pan vrchní, bylo boží dopuštění, jak hromoval a hrozil všem šatlavou. Martinův čeledín smekl čepici a povídá:

„Jemnostpane, co se s tím budeme takhle párat; když mi dáte tolik sena, co párem koní uvezu, já vám ta luka do rána poseču.“

Sekáči se dali do smíchu, i pan vrchní se ráčil usmát:

„No dobrá, když posečeš, dostaneš sena, co párem koní odvezeš; ale když neposečeš, dostaneš v šatlavě, co se do tebe vejde.“

Pan vrchní odjel a všichni se pajdovi smáli, jak si zítra v šatlavě užije, a přáli mu na noc dobré pořízení. Ale v noci, když vyšel měsíc, viděli lidé, jak se to na lukách hemží černými stíny, kosy jen blýskaly, svištěly, a zrána stála všechna otava v kupkách, suchá na drť, jen nakládat.

Ráno přišel písar na louku a nevěřil svým očím. Ale když se čeledín hlásil o svou fůru sena, rozběhl se na zámek k panu vrchnímu. Pan vrchní se jen utrhl, ať si tedy tu fůru sena odveze, ale vlastním potahem.

Čeledín na to, že o potah prý nebude nouze. Zašel do lesa, tam ležely na hromádce kosti z koní, co je v zimě sežrali vlci. Práskl bičem, hvízdal, a už tu stáli dva vraníci, šlehali ohony, třásli hřívou, div se jim z nozder nevalil dým.

Čeledín zavedl koně na louku a začal nakládat. Nakládal, nakládal, navršil na vůz hromadu sena jako dům, až půl louky spořádal. Lidé křičeli, že tím ani deset párů nehne, ale čeledín zapřáhl vraníky, zatlačil a koně ujížděli jako s prázdnou, sotva jim stačil.

Martin vyvaloval oči navrch hlavy, když uviděl takovou zásobu sena na zimu, ale čeledín, jak složil, zas jel hned zpátky na louku. Vrchní se podivil, tolik sena pryč, ale ti vraníci se mu zalíbili, pomyslel si, že takové koně nemá ani kníže pán. Žádal čeledína, aby mu ty koně vyměnil, co prý sedlák s takovým panským sprežením, a slíbil za ně pár tahounů a sto rýnských na ruku. Čeledín byl svolný: „Dobře, ale dbejte, aby se nenapili, nebo neručím za nic.“ Vrchní

se smál, jak by mohli koně nepít, ale přece poručil kočímu, ať jim nedává vodu. Odpoledne si dal koně zapřáhnout do kočáru a vyjel na projížďku. Koně letěli jako srny, zpod kopyt jim sršely jiskry a vrchní byl v sedmém nebi, jak dobře koupil. Ale když přijel k potoku, koně se napili, a v tu chvíli se rozsypali v hromádku bílých kostí. Vrchní zuřil, musel jít domů pěšky a cestou přísahal, že se čeledínovi pomstí.

Na druhý den šel čeledín znovu na zámek, i tentokrát se ptal hospodáře, co by si přál, a Martin povídal, že by měli mít trochu stravy na zimu. V zámku pan vrchní nechtěl toho chlapa ani vidět, ale přikázal písaři, ať pošle čeledína do stodoly vymlátit všecko, co je na půdě; když do večera nevymlátí, bude bit jako žito. Písař zavedl čeledína do stodoly, dal mu cep a smál se:

„Ted' pěkně mlat', když do večera všecko vymlátíš, můžeš si odnést, co uneseš; když ne, víš, co tě čeká.“

Čeledín zahodil cep, co prý s takovým stéblem, vylezl na půdu a začal shazovat snopy na mlat. Co chytil, to chytil. Pšenici, žito, ječmen, oves, jak mu snopy přišly pod ruku. Jak uhodil snopem o mlat, všecko zrno vyletělo, ani zrnka v klasu nezůstalo, než to všechno sházel, mlat nestačil, bylo toho plné humno, čeled' se křižovala, jakou dělá škodu. Ale čeledín nedbal. Když byl hotov, zahvízdal, najednou se strhl vítr a zatočil všecko to obilí v jednom víru. Jak se vítr utišil, snesla se sláma na jednu hromadu a po řadě na hromady plevy, pšenice, žito, ječmen, oves, každé zrno zvlášť. Čeledín sebral největší plachtu z vozu, nahnul do ní všecku pšenici, zatáhl čtyři cípy, přehodil si ukrutný ranec přes rameno, jako by to bylo pírkó, a pajdal se s tím ze dvora domů. Čeled' se dala do křiku, písař vyběhl, netroufal si na čeledína; však mu sám dovolil odnést si, co unese – ale volal na sviňáka¹³:

„Pust' za ním kance, ať ho porazí!“

Sviňák pustil kance, kanec se rozběhl za pytlem, ale čeledín chytil kance za nohu, uhodil s ním o zem a přehodil si ho přes rameno

13 Pasák prasat. Pozn. red.

jakoby nic. Vtom kravař hnal domů stádo; když viděl, co se děje, pustil býka přímo na čeledína. Ale čeledín býka chytil pravou rukou za rohy, strhl ho k zemi a táhl ho za sebou jako kotě. Tak se dopajdal až domů, shodil ranec, kance zavřel do chlívků, býka vehnal do stáje a povídal:

„Hospodáři, tady máte něco na zimu.“

Už měli koně, býka, kance, seno, obilí i peníze. Ale vrchní se zlostí neznal, usmyslil si, že čeledína zahubí. Vzkázal na druhý den Martinovi, že musí do zítřka pokácet celý les za svým zbořeníštěm. Když to provede, smí si z toho dříví postavit nový dům. Ale když neprovede, bude oběšen i se svým čeledínem. Martin strachy nevěděl, co počít, už se loučil se ženou i s dětmi, ale čeledín se jen šklebil:

„Nic se nebojte, hospodáři, buďte rád, budete mít nové stavení na zimu.“ A vskutku: v noci řádila vichřice, stromy se vyvracely, kácely, praskaly, štípaly, jako když tisíc sekyr bije po lese; do rána zmizel celý les, kolem dokola samé hranice z polen, pěkně narovnané, a mezi nimi nové stavení, stáje, stodola, jak panský statek.

Vrchní poznal, že s Martinem nic nesvede, a počal si vylévat zlost na robotnících. Tak je honil, sužoval, zavíral a bil, až se modlili k Pánubohu, aby je toho trápení zbavil a aby vrchního vzal čert. Martin žil pokojně na svém statku, děkoval svému patronovi, měl zas všeho dost a čeledín mu dělal pomyšlení. Ale když už trápení robotníků proráželo nebesa, Martin, jak byl bohabojný člověk, se nezdržel a jednou povídá čeledínovi:

„Už si nepřeju na světě nic, ale toho vrchního by měl vzít čert, aby s ním oral, tak jak on oře se svými robotníky.“

Čeledín se zašklebil, až mu zasvítily zuby a zakřičel radostí:

„Děkuji ti, hospodáři, že si už nic jiného nepřeješ, na tohle přání jsem čekal.“

Než se Martin vzpamatoval, vyletěl čert oknem, až se otrásl stavení, v tu chvíli pan vrchní na zámku zčernal a bylo po něm. Té noci viděl Martin oknem, jak ryšavý čert oře led na zamrzlém rybníce a pohání bičem pana vrchního, zapřaženého do pluhu.

KÁZÁNÍ

V jedné vsi dostali nového faráře a ten byl velice přísný. Shledal brzy, že je ve vsi mnoho nepravostí, všichni jen jedí, pijí, v karty hrají, tancují o muzikách, perou se, až si rozbíjejí hlavy, okrádají své bližní a na Boha nepamatují. Tak se rozhorlil, jaká je to ohavnost, spuštění, i usmyslil si, že jim v prvním kázání pořádně vyčiní.

Když vylezl v neděli na kazatelnu, byla v kostele celá ves, všichni chtěli vědět, jakého dostali nového faráře, jak pěkně umí kázat. A farář začal:

„Moji drazí, chtěl jsem vám vylíčit slávu boží, ale když jsem přišel mezi vás, poznal jsem, že nežijete řádný život; celé dny pijete, hraje te, tancujete, na Pánaboha zapomínáte. Velice jsem byl zarmoucený, jak já se před Pánembohem jednou zodpovím z takového prašivého stáda. Až se mi o tom zdál strašný sen a ten vám teď povím:

Zdalo se mi, že přišel ke mně anděl a přikázal mi, abych s ním šel k božímu trůnu. Když jsme tam došli, klekl jsem na kolena, ale Pánbůh se hněval a pravil: ‚Služebníče nevěrný, jak to opatruješ stádo tobě svěřené? Copak nevidíš, že jsou to samí pijani, karbaníci, zloději a vydřiduši? Co jsi učinil, abys je napravil?‘ Začal jsem se Pánubohu vymlouvat, že dělám, co mohu, že vás kárám, napomínám, chtěl jsem se za vás přimluvit, ale Pánbůh nechtěl ani slyšet. Kázal andělovi, aby zavolal čerta, a řekl: ‚Jdi teď s ním, uvidíš, kam to přivedli svým neřádným životem.‘ V nemilosti mě propustil a anděl mi přivedl čerta; tak hrozný čert to byl, že mi z něho mdlelo srdce. A čert mě chytil do pazourů, letěl se mnou rovnou do pekla a povídal mi cestou: ‚To uvidíš pěknou věc, z té vaší Lhoty je vás tady tolik, že jsme na vás museli přistavět zvláštní ohradu.‘

A když jsme přilétli k té ohradě, vstávaly mi vlasy hrůzou na hlavě nad tím trápením. Byl tam veliký rybník, plný hořící smůly a síry, kolem rybníka stály vysoké vrchy ze samého ledu a sněhu a na těch vrších pobíhali vaši sousedé a sousedky, dočista nazí, a jektali mrazem zuby. Ale potom zavál veliký vítr, přišla metelice, krupobití, sházelo to všechny ty ubožáky z kopců dolů; kutáleli se po ledu a po

sněhu, až sletěli do rybníka, tam se zase škvařili v té smůle a v síře. Takový šel z toho smrad, že to nebylo možné vydržet. A kolem toho rybníka běhali chlupatí čerti se žhavými vidlemi, píchali do těch ubožáků a potápěli je do horkého bahna. Když je dost vyváleli, napichovali je na vidle a házeli je na jednu hromadu. Tam už na ně čekali jiní pekelníci, kladli je na lůžka ze samých kos a srpů, na těch lůžkách je hřebelcovali železnými hřebly, až je oškrábali ze smůly, potom je hnali zase do těch závějí na kopce nahoru.

Když jsem si to všechno prohlédl, viděl jsem na břehu rybníka takový malý domeček jako kovárnu, z komína šel kouř, v kovárně tahali čertíci měchy, rohatí kováři rozhrabávali oheň, chystali kleště, kladiva a nebozezy¹⁴ a rozpalovali je ve výhni. Ptám se svého čerta: „Co ti tady dělají, na koho tohle chystají?“ A čert povídá: „To chystají na faráře ze Lhoty, že se tak špatně staral o své ovečky, že je řádně nekáral.“ A už tu byli dva, chytli mě za ruce a za nohy, nesli mě k výhni – a vtom jsem se probudil. Tak vidíte, duše nešťastné, co na vás čeká, když se nepolepšíte.“

Pan farář kázal ještě dlouho, o samých čertech, vidlích, věčném trápení, vyčetl těm v kostele všechny jejich hříchy, jednomu po druhém, tak je rozebral, že hrůzou ani nedýchali. Když vyšli po mši z kostela, odebrali se páni radní do hospody, a když se všichni sešli, starosta povídá:

„I toto je mi pěkný farář, posílá nás do pekla, prý nás budou čerti honit po sněhu, máčet ve smůle a píchat vidlemi. Tohleto si sousedé nedáme líbit, aby nám dělal farář takovou hanbu po celé farnosti, proti tomu se musíme postavit.“

Tak se ti sousedé usnesli napsat psaní na konzistoř¹⁵, že jejich farář není na ně hodný, posílá svoje farníky do pekla, a aby jim dali jiného, lepšího, tohohle prý nechtějí, když má pořád jen čerta na jazyku. Zavolali učitele, aby jim psaní sesadil. Učitel slíbil, ale z hospody běžel k panu faráři, aby mu pověděl, jak jsou farníci rozzlobeni

14 Vrták do dřeva. *Pozn. red.*

15 Církevní sbor. *Pozn. red.*

a že si chtějí na něho stěžovat. Farář chodil po zahrádce a vázal růže. Když k němu učitel přiběhl a povídal, jak se obec na něho chystá, jen se smál:

„Jen je nechte, pane učiteli, napište jim tu stížnost, ale počkejte s ní až do neděle, však já to spravím.“

Druhou neděli vyšel farář na kazatelnu, rozhlédl se po svých farnících, viděl, jací jsou rozhněvaní, jen jim oči svítí zlostí a začal kázat:

„Moji milí, povídal jsem vám minule, jaký jsem měl divný sen, čert mě nesl do pekla, abych viděl, jaký trest čeká hříšníky, co se nechtějí polepšit. Ale po neděli, když jsem usnul, přišel zase ke mně ten anděl a povídal: ‚Dostal jsi od čerta výstrahu, co tě čeká, když nebudeš řádně pást stádo tobě svěřené; ale nejsou všichni zlí v té tvé Lhotě, je jich dost nábožných, ti jdou rovnou do ráje. Pojd' teď se mnou, Pánbůh chce, aby ses podíval, jaká radost na ně čeká v ráji.‘“

Farníci, jak slyšeli o ráji, přestali se mračit, čekali, co jim farář poví; každý se těšil, že to je nachystáno pro něho. A farář povídal:

„Když jsme vešli do rajské brány, byl tam krásný rybník, plný rozpuštěného másla, a kolem rybníka stály vysoké vrchy z bílé mouky, strouhaného perníku a tlučeného cukru. Po kopcích lítali bílí andělé, váleli z mouky knedlíky, rovnali je nahoře na veliké hromady. Potom zavanul líbezný vítr, voněl samou skořicí a šafránem a knedlíky se koulely ze strání dolů, balily se perníkem, válely se v cukru, až se skulily do rybníka a máčely se v rozpuštěném máse. Šla z toho vůně jako o hodech.“

V kostele bylo ticho jako o půlnoci; farníci, když slyšeli o knedlíkách sypaných perníkem, válených v cukru, máčených v máse, otírali si pusy, dívali se na faráře, huby otevřené, pro koho asi ty knedlíky budou. A farář mluvil dál:

„Kolem rybníka leželi v trávě moji milí sousedé, andělé chodili mezi nimi, napichovali knedlíky zlatými vidličkami, pěkně jim je podávali z toho rybníka rovnou do huby.“

Tu v celém kostele zaznělo sborové „Ham!“ – jako když vystřelí, všichni farníci najednou sklapli pusy, už se viděli v ráji polykat knedlíky. Farář kázal ještě dlouho o rajské blaženosti, a když bylo

po mši, farníci se hrnuli z kostela, ani se necítili radostí. Starosta se hned sháněl po učiteli, kde má psaní, psaní vzal a roztrhal:

„Toto je kněz od Pánaboha, to je kněz řádný! Nic si nebudeme stěžovat – andělé nám budou podávat knedlíky zlatými vidličkami rovnou do huby!“

A tak jim tam ten farář káže podnes.

SEDLÁK PÁN

Za času roboty měl sedlák Jíra pěkný statek, ale co mu to bylo platné. Celý týden dřel s čeledí na panském, pro sebe sotvaže tak ušetřil neděli. A když prosil, aby mu slevili, že mu pole leží ladem, zasedl si pan správce na něho, že je rebelant, a hrozil mu lískovkou a šatlavou.

Jednou z jara si Jíra osil pole hrachem, ale na druhý den, jak jde časně ráno na robotu, vidí, celé pole se černá vranami, zobou hrách jako na svém. Zalomil rukama nad tím neštěstím, rozběhl se na pole, házel po vranách kamením, ale kampak s tím na ně! Z jednoho konce je sehnal a na druhý si sedly. Jak se tak za nimi honí, slyší hrubý hlas:

„Proč plašíš moje holuby?“

Obrátil se a uviděl za sebou stát pána. Byl oblečen jako myslivec a hrozil mu karabáčem. Jíra smekl uctivě čepici a řekl:

„Vzácný pane, jacípak jsou to holubi, vždyť mi ta černá havěť vyzobe poslední zrnko hrachu ze země, copak budu v zimě s dětmi jíst?“

Myslivec se smál, jako když hřmí:

„Jen je nech, což je o trochu hrachu; ale abys neřekl, přijď si ke mně, dám ti za to, co si požádáš.“

Jíra si jen vzdychl, však věděl, co jsou panské sliby; co si však měl počít, ptal se poníženě, kde má vzácný pán svůj zámek.

Myslivec se obrátil.

„Jakýpak zámek, jdi do hor, kde je hora Krkonoš, tam mě najdeš.“

Jíra zaslechl hvizd, až se třásla země, vrány se zdvihly jako mračno, letěly k horám, a v tu chvíli po myslivci nebylo ani památky. Sotva se Jíra vzpamatoval, utíkal ke koním a spěchal na robotu, ale přišel pozdě, písař mu z daleka hrozil holí a křičel, že večer uvidí. Jírovi už bylo všechno jedno: pole zmarněné, správce jako kat – a kde jsou Krkonoše! Když se vrátil domů, byl by se nejraděj i ze zoufalství oběsil; ale pak zahlédl drába na návsi, svázal bochník chleba do uzlíku, chytil hůl a utekl přes humna, ani nedal ženě sbohem. Pomyslel si, ať tu hospodaří, kdo chce, mě už tady správce neuvidí, půjdu k tomu Krkonošovi, snad mi přece něco dá, abych mohl vzít s sebou ženu a děti a usadit se někde dál od té bídy.

Šel krajem, ulamoval si svůj chléb, cestou našel dobré lidi, co mu dali mléko, brambory, až došel k horám, kde byla malá políčka v příkrých stráních a kolem širé, hluboké lesy. Jak tak putoval vlhkými tmavými doly, širými lesy, kde často nepotkal přes den ani živou duši, myslel si: jak mám tady v zapomenutých pustinách najít toho pána? Vypτάval se v začernalých chaloupkách na stráních, přelézal horské hřbety, ale stále mu ukazovali do hor, až došel konečně do kotliny plné kleče¹⁶, kde lišky dávaly dobrou noc. Neměl co jíst, nohy odřené, bál se, že tam zabloudí a nadobro zahyne.

Vydrápal se na vrch, rozhlédl se kolem – až mu klesly ruce; před ním do daleka se ztrácel věnec mohutných hor. Teď teprve pochopil, že spíš najde špendlík v kupě sena než pána v té horské poušti. Pomyslel si, že si pán s ním jen zažertoval, byl by s chutí zaklel, ale tu slyší chrastit v kleči, ze zkroucených větví leze baba kořenářka, jen heká. Lekla se, ale jak poznala sedláka, obořila se na něho:

„Člověče, co tu děláte? Nevíte, že to je hora Krkonoš? Sem se smrtelník neodvážil! Zahlédne-li vás tu pán, bude s vámi konec. Jen my, co mu sloužíme, sem smíme, ale běda tomu, kdo se mu připlete do cesty, když ráčí žertovat.“

Jíra dostal strach, vypověděl babě všechno věrně a prosil ji o radu. Baba mlčky poslouchala, rozhlížela se kolem dokola a šeptala:

„Jemu slouží v této horské říši všechna stvoření ve vzduchu, na zemi i na vodě a nikdo neví, kdy a kde se zjeví. Veverky mi dnes povídaly, že ho viděly ráno na Kolašci. Jděte tadyhle přes pastvíska až tam, kde vystupují mlhy z úžlabiny jako pára z hrnce, tam teď odpočívá ve své chaloupce a dýmá. Jestli mě neprozradíte, dám vám dobrou radu: peněz nežadujte, dá vám jich třeba pytel, ale donesete domů jen listí, nebo ještě cosi horšího. Žádejte jen rezavý mlýnek, co leží v kuchyni na okně, a jinak nedejte – však vás bez daru nepustí. Počkám na vás na Dvoračkách, tady přímo za Kotletem; povím vám pak, co dělat dál.“

16 Kosodřevina, druh borovice. *Pozn. red.*

Jíra poděkoval a vykročil přes pastvíska, třásl se strachy, co mu pán řekne, až ho uvidí. Šel pořád rovně až tam, kde se vařily mlhy, uviděl tisíce vran a kavek, jak se sletují nad chaloupku, přilepenou v dolíku. Jak vešel do chaloupky, chytli ho dva černí jezevčáci za šosy a vrčeli. Myslivec seděl ve staré lenošce, dýmal, až se kouř valil okny; hvízdal na jezevčiky, až vítr zajechal ve skalách, a vítal sedláka:

„To sis pospíšil, Jíro, ale nechť, dostaneš, co ti patří. Co chceš: tolary, nebo dukáty?“

Jíra se třásl strachy, ale nezapomněl na babu.

„Kampak, milostpane, s penězi, vždyť ta troška hrachu nestojí za to; vzal bych si jen něco na památku, třeba tam ten rezavý mlýnek na okně, aby měla stará na čem mlít kafe.“

Myslivec se zamračil, venku se ztemnělo, vichřice zaskučela v komíně:

„To ti sám čert poradil. Mlýnek nedám, vem si raději dukáty!“

Jírovi naskočila na zádech husí kůže, ale nedal se; poklonil se uctivě, vzal čepici ze země a couval ke dveřím.

„Když ne, tak ne, já víc nežádám,“ a už hledal kliku. Myslivec vyskočil, hodil mu mlýnek a křikl:

„Tu máš a jdi, dřív než si to rozmyslím!“

Sedlák se hrnul ven, ale pro tmu neviděl ani na cestu; krupobití se jen sypalo a liják mu pral do tváře, hory bouřily jak v soudný den. Když přešel labský důl, zasvitlo zas slunko. Kolem kvetla po skalách pestrá kvítka, pěšinka běžela lukami dolů rovnou k Dvoračkám.

Baba už vyhlížela špehýrkou, ale nevyšla z chalupy, aby ji pán neviděl, že se s Jírou domlouvá. Vítala ho, když vešel do světnice, a jak viděla mlýnek, radostí div neskákala. Chystala Jírovi večeři, seno na spaní, sušila mu šaty. Jíra byl rád, že tak lacino vyvázl, ale co prý s rezavým mlýnkem. Baba se smála, chytla mlýnek, mele, mele, z mlýnku padají do zástěry měďáky, tolary, dukáty, až se kutálejí po zemi. Když měla dost, ukázala Jírovi na mlýnku tři kličky: měděnou, stříbrnou, zlatou; jak jimi zatočí, bude mít peněz, co duše ráčí.

Jíra babě pěkně poděkoval, dobře se najedl, vyspal a časně ráno pospíchal domů. Klusal vesele z vrchu hlubokým lesem, zdálo se mu,

že ta cesta nemá konce. Najednou vystoupí z houští chlap jako hora: co prý to neseš? Než se Jíra vzpamatoval, vzal mu chlap mlýnek z ruky, zkusil zatočit klíčkou, a když viděl padat dukáty, zasmál se:

„To je dobrá věc, tu mohu potřebovat. Ale abys neřekl, že jsem tě obral, tady máš mošnu; vzal jsem ji včera jednomu, co tu šel před tebou, třeba ti ještě k něčemu bude.“

Hodil Jírovi odřenou mošnu, pobitou mosaznými gombíky¹⁷, a zmizel v roští. Jíra byl rád, že mu loupežník nechal aspoň holý život, co však se starou mošnou? Chtěl ji zahodit, ale řemen se mu zapletl do nohou, div neupadl. Zlostí praštil do mošny holí; jak do ní udeřil, vyskočil z ní husar na koni a ptá se: „Co pán poroučí?“ Jíra se div neskácel úžasem, ale hned se vzpamatoval: tož taková je ta mošna? Poručil husarovi, ať mu přinese jeho mlýnek. Husar se rozjel, a než Jíra napočítal pět, už tu byl s mlýnkem a hup zpátky do mošny.

Jíra si radostí jen výskl a hnal se z vrchu dolů, až přišel na silnici vysoko nad dolem. Slunce mu stálo nad hlavou, měl pořádný hlad, ale po nějaké chalupě ani stopy, kolem jen samé lesy. Vlekl se po silnici dál o hladu, až spatřil krajánka¹⁸, jak sedí na mezi u silnice a prostírá před sebou špinavý ubrousek. Sotva ubrousek prostřel, hned bylo na něm plno jídel, pečeně, vína, dorty - královská tabule. Jírovi se sbíhaly sliny, díval se chvíli, jak krajánek hoduje, pak ho prosil, aby mu dal kousek něčeho zajíst, že neměl od rána v ústech. Krajánek se na něho utrl, co prý tu chodí žebráků po horách, každý by se chtěl zadarmo najíst. Jíra se dopálil:

„Však já to nechci zadarmo,“ povídá.

Zatočil klikou a nasypal na ubrousek hromádku tolarů. Krajánek byl hned samá laskavost, zval Jíru, aby si přisedl. Ale sotva se Jíra dal do jídla, dostal kyjem ránu po hlavě. Krajánek chytil mlýnek a utíkal, co mu nohy stačily. Trvalo to chvíli, než se Jíra vzpamatoval, a když se probudí, vidí na zemi ubrousek, ale mlýnek je pryč. Udeřil

17 Knoflík. *Pozn. red.*

18 Potulný mlynářský tovaryš. *Pozn. red.*

do mošny, poslal husara pro mlýnek, a než dopil a dojedl, už tu byl husar s mlýnkem zpátky.

Jíra svinul ubrousek, vzal mošnu i mlýnek a putoval dál. Navečer sešel konečně do kraje k potoku, díval se, kde je nějaká ves. Tu slyší hrát líbeznou hudbu jako v hospodě o posvícení, ohlíží se, ale nikde nic, jen pod vrbou leží facír na šedém plášti a kouří. Šel k němu, hudba hrála stále silněji, ale muzikanty neviděl. Jíra dal facírovi pozdravení a ptal se:

„Kamaráde, jakou to máš líbeznou hudbu?“

„Ach, to hraje můj plášť; jak ho roztáhnu, hraje mi, na co si vzpomenu.“ Zahrál mu na přivítanou takovou skočnou, že se Jírovi, ač byl ušlý, chtělo tancovat. Sedl si na plášť k facírovi, prostřel ubrousek a pozval kamaráda k večeri. Jedli, pili, zpívali dlouho do noci, potom oba na plášti usnuli. Ale ráno byl facír pryč a ubrousek s ním. Jíra udeřil do mošny, poslal husara pro ubrousek, a než sbalil plášť, už tu byl husar s ubrouskem.

Ted' už neměl, co by si mohl ještě přát. Dal se na cestu, jen aby už byl doma. Konečně uviděl mezi poli dřevěnou bář od svatého Jakuba a na vrchu zámek. Rozhrnul plášť, spustil pochod, jako když hřmí, a vykračoval si k vesnici. Ženské vybíhaly z chalup, co se děje, Jíra točil klikou, sypal cestou po vsi dětem měďáky a namířil rovnou do statku. Žena vyšla na práh, spatřila muže mezi lidmi a myslela, že drábové vedou jejího muže na zámek. Dala se do křiku, ale Jíra ji chytil do náručí, výskl a volal:

„Ženo, už jsem tu a ted' uvidíš, co nám Pánbůh nadělil. Prostírej na zahradě a pozvi celou ves; všem nám bude blaze a pány at' vezme čert.“

Žena myslela, že se muž zbláznil. Ale Jíra rozvinul ve světnici ubrousek a hned tu byla hostina, jakou svět neviděl; prostřel plášť na zahradě, muzika začala vyhrávat, až se to rozléhalo po vsi. Do zahrady se nahrnulo žen a dětí, Jírová nosila pečeně, bábovky, koláče, jitrnice, co si kdo přál, pivo, víno teklo potokem. Robotníci, když zaslechli ve vsi vyhrávat, zahodili kosy, běželi se podívat, co se děje, a za chvíli tančila, pila, jedla a výskala celá ves.

Písař přiběhl bez dechu na zámek, že ve vsi je rebelie, lidé utekli z polí, tančí, křičí a vyhrávají. Jak to pan správce uslyšel, zmodral zlostí, poslal dráby, aby ty zbojníky pochytili a přivedli je v poutech na kancelář k řízení. Drábi vtrhli do zahrady, uviděli Jíru a hned se hnali po něm:

„Aha, tu jsi, ty zbojníku, no počkej, ty si užiješ!“

Ženy křičely strachy, muži ztichli a hleděli se vytratit, ale Jíra se rozkřikl:

„Počkat!“

Uhodil čtyřikrát do mošny, čtyři husaři stanuli před ním na koních a ptali se, co pán poroučí.

„Tyhle dráby vypráskejte až na konec vesnice!“

Sotva dořekl, rozehnali se husaři na dráby, chytli každého za límec a letěli s nimi celou vesnicí až do polí. Teď teprve nastal jásos, až vrabci létali jako splašení, dupot, výskot, všichni oslavovali Jíru jako svého vysvoboditele.

Když správce uviděl, jak drábi přišli seřízení, a když se dozvěděl, že ten zbojník Jíra bouří celou ves, zatřásla se pod ním kolena. Rozběhl se k panu hraběti zvěstovat, co se stalo, že je ve vsi soudný den. Panstvo se chystalo právě na hon. Pan hrabě se smál, to prý je dobrá věc, půjdeme místo na zajíce – na sedláky. Všichni se vyhnuli na dvůr, posedali na koně, vpředu honci, myslivci, za nimi panstvo na koních se psy a vzadu dámy v kočárech, podívat se, jak budou honit sedláky po vsi.

Pasák přiběhl k Jírovům, že ze zámku táhne na ves sám pan hrabě s vojskem. Sedláci dostali strach, ale Jíra zavolal:

„Nic se nebojte, tomu vojsku se sám postavím!“

Zabubnoval na mošnu a z mošny se hrnuly stovky husarů po zahradě, po vsi, po polích; pěkně se seřadili a jako vítr se rozjeli k zámku. Hraběcí čeleď, když spatřila husary, běžela střemhlav zpátky do zámku, ale husaři nelenili: koho chytili, byl bit, pak vtrhli do zámku a obsadili dvůr i park. Všechno padalo před nimi na kolena, pan hrabě se schoval na půdě, ale drábi sami ho vytáhli ze sena a přivedli k Jírovi, prosili o milost, že oni za nic nemohou, že byli

navedeni. Jíra se postavil na dvoře jako vítěz, dal plášti zahrát marš, přehlížel husary, všem poděkoval, potom panu hraběti pořádně vyčinil za všecko, co od něho sedláci zkusili, a nakonec povídal:

„Dost ses natrápil, hůř bys zasluhoval, ale abys viděl, že my, robotníci, jsme jinačí než vy, já tvé panství od tebe koupím.“

Kázal točit mlýnkem a namlel hraběti takovou hromadu dukátů, až panu hraběti přecházel zrak. Hrabě podepsal, že je spokojený a že Jírovi postupuje panství, pak naložil dukáty na vůz a s večerem se vytratil se vším panstvem a víc o něm v kraji nikdo neslyšel.

Jíra se usadil v zámku, pozval k hostině celou ves, jedli, pili, tancovali, dobrou vůli spolu měli až do rána. Ráno prohlásil slavně, že roboty skončila, každý je svým pánem a o panství se všichni rozdělí spravedlivě. Pak si vyšel do polí na procházku, aby mu vytrávil.

Když tak šel kolem svého hrachoviště, vidí nad sebou hejno vran a tu si vzpomněl na myslivce. Jen vzpomněl, stál myslivec před ním, smál se, až se mu ježily vousy na bradě, poklepal Jírovi na rameno:

„Dobře jsi to provedl, Jíro, ale teď už máš dost; dej sem, co jsi vzal, a podruhé neplaš moje holuby, když se přiletí napást.“

Jíra mu pěkně poděkoval a vrátil mlýnek, mošnu, ubrousek i plášť. Byl by se rád ještě zeptal, kdo je ten, který mu tak pomohl. Ale myslivec hvízdal, až zaječelo pod nebesy, vrány se zdvihly, až bylo černo, a pán s nimi zmizel ke krkonošským horám.

TLAMPAČ PAZDĚRA

Byl jeden slavný tlampač¹⁹, známý daleko široko po kraji. Bydlil na samotě za lesem, ale kdekdo našel k němu cestu, když slavil křtiny, svatbu nebo pohřeb. Na křtinách obveselil všechny říkáním na dětátko, na rodiče, na kmotry, na tety do pátého kolena, o svatbách nikdo neuměl tak všecko zařídit jako Pazděra, všechny zvyky, tance, žehnání, loučení, vázání věnečků, kupování nevěsty, bez něho by ani svatba svatbou nebyla. O pohřbech nikdo nedovedl tak potěšit truchlící, obstarat rakev, výkrop, zpěváky, průvod, nad hrobem vychválit mrtvého, loučit se s ním, jako by byl jeho vlastní bratr, a potom rozveselit hosty o muzice. Ale nejvíc chválil Pazděru pan farář, jak umí vodit procesí. Uměl vybrat nejlepší družičky a znal z paměti nejdelší litanie; když předříkával, zvučel mu hlas jako zvon a o všechny své poutníky se staral jako otec.

Všichni ho ctili, znal kdekoho na míle kolem, nikoho nezarmoutil, nikomu neublížil, rád s lidmi zažertoval, rád se napil s dobrými kamarády. Kam přišel, všude byl vítaný host a pan farář mu říkával: „Pazděro, až se oženíš, budeš mít svatbu zadarmo jako kníže.“

Pazděra se dlouho neženil, až se seznámil s bohatou vdovou; měla celý lán a veselý tlampač se jí zalíbil. Šli spolu na faru, byly ohlášky, večer před svatbou se Pazděra loučil v hospodě s kamarády. Bylo už pozdě v noci, když putoval naposledy do své samoty za lesem. Měsíc svítil, Pazděra měl trochu v hlavě, zpíval si cestou veselou písničku, až došel na křižovatku v lese, kde stála šibenice. Zastavil se, díval se na oběšeného a povídá:

„Ty chudáku, cos asi za života zkusil! Celou ves jsem pozval na svatbu, jen tebe jsem nepozval. Také bys mohl přijít na mou svatbu, abys věděl, že je také radost na světě. Však kdybys ty mne pozval, také bych přišel.“

Šel za dál, vlezl doma do postele a usnul, na oběšeného už nezpomněl. Druhý den byla po vsi velká sláva, muziky vyhrávaly,

19 Venkovský dohazovač. Pozn. red.

zvony zvonily, děti výskaly, a když se svatba vrátila z kostela, vystrojili na vdovině statku velikou tabuli, sešla se celá ves i s panem farářem, jídla a pití bylo, co hrdlo ráčilo.

Když sedali ke stolu, vešel do stavení cizí host. Byl bledý jako vosk, vážný, smutný, s nikým nemluvil; sedl tiše za stůl, ale nedotkl se ani jídla, ani pití. Všem bylo divné, odkud přichází, nikdo ho neznal. Ptali se Pazděry, ale Pazděra sám nevěděl, co je zač, nikdy ho dřív neviděl. Zpočátku se ostýchali, pak si ho nevsímali, jedli, pili, řečnili, dočista na hosta zapomněli. Když vstali od stolu a chystali se tancovat, přišel cizí host k ženichovi a povídá:

„Děkuji ti, žes mne pozval na svou svatbu, abych viděl, že je radost na tomto světě. A tak i já tě zvu dnes na svou svatbu, abys viděl, jaká je radost na onom světě. Přijď o půlnoci na křižovatku v lese, počkám na tebe, vezmu tě s sebou.“ Pak host zmizel ve dveřích, ztratil se na humnech v šeru a Pazděra zbledl, že by se na něm krve nedořezal, vzpomněl si, co provedl včera v noci, běžel k panu faráři, ze všeho se mu vyzpovídal a prosil ho o pomoc.

Pan farář se právě chystal domů; když to všechno vyslechl, povídá Pazděrovi vážným hlasem:

„Zle jsi udělal, Pazděro, že jsi rušil pokoj mrtvého. Ale co jsi slíbil, musíš dodržet. Buď ti Pán milostiv.“

Farář odešel, hosté tančili dál, zpívali, pili, výskali, nikdo si ani nevsíml, že ženich sedí v koutku strachy polomrtvý, jen se dívá na hodiny. Když se blížilo k půlnoci, vyšel Pazděra z jizby, oblékl kabát, vzal hůl a dal se přes humna k lesu. Došel na křižovatku a viděl svého hosta stát pod šibenicí, už na něho čekal. Šli spolu, mlčeli, host pořád vpředu, ukazoval cestu. Měsíc zašel, byla tma, že mohl na ni sekeru zavěsit, ale z hosta jako by vycházela bledá zář.

Pazděra nevěděl, jak dlouho šli, kudy se ubírali, až se octli ve velké síni. Kolem stolu sedělo jedenáct mužů a dvanáctý seděl v čele, tvář mu zářila jako měsíc. Seděli mlčky, dvanáctý lámal chléb, všem dával a pozval také oba poutníky, aby pojedli s nimi chléb a napili se z kalichu vína. Když pojedli a napili se, pravil ten, kdo je hostil:

„Buď mi vítán, synu můj milý, vejdi se mnou do věčné radosti!“

Vstal, vzal hosta za ruku a tu se otevřely dveře, taková jasnost zasvítala, až si Pazděra zakryl oči rukama, klesl na kolena, pocítil, jak mu nebeská slast proniká srdcem. Když odkryl oči, viděl, že je v lese u šibenice, a zdálo se mu, že svítá. Rozběhl se radostně lesem, ani nevěděl proč, chtělo se mu jásat, objímat všechny lidi.

Vyšlo slunce, celý kraj ležel před ním v ranní páře, dědinky svítily mezi poli, v dáli se modraly hory. Hledal očima svoji ves, ale nemohl ji najít, marně se díval, kde je starý kostel s dřevěnou bání mezi doškovými střechami. Viděl na tom místě jen štíhlou kamennou věž a kolem ní bílé domky s červenými prejzy²⁰. Zdálo se mu, že sní, šel známou cestou dolů ke strouze, ale místo strouhy tekla řeka mezi žulovými hrázemi, přes řeku se spínal místo lávky železný most. Pazděra se bál, jaké to jsou čáry, a tu vidí proti sobě přicházet cizího člověka v podivném šatu. Ten člověk na něho hleděl, jako by přicházel z jiného světa, a když se ho Pazděra ptal, kde je Pazděrův statek, pravil mu, jako by neuměl mluvit, že tu žádní Pazděrové nejsou, nikdy o nich neslyšel.

Pazděra mu poděkoval a šel dál se strachem, co ještě uvidí. Nepoznával ani cesty, ani lidi, ani chalupy; všecko bylo cizí, docela jiné než včera, když jeli do kostela. Už se ani nikoho neptal, šel rovnou ke kostelu, ale místo dřevěného kostelíka tu stál vysoký chrám s malovanými okny. Vešel dovnitř, viděl kostelníka, jak rozsvěcuje svíce na oltáři; ale byl to jiný kostelník než ten, co včera strožil oltář na svatbu. Šel k němu a povídal mu, že tu včera slavil svatbu a že by rád mluvil s panem farářem. Kostelník se na něho zadíval, jako by mu nerozuměl:

„Člověče, co to mluvíte, vždyť vás vidím ponejprv v životě a včera tady žádná svatba nebyla!“

Ale když Pazděra stál na svém a chtěl mluvit s panem farářem, zavedl ho kostelník do zákristie²¹, mladý farář se právě strožil na mši. Pazděra mu všecko vypověděl, jak včera přišel do kostela s ne-

20 Střešní taška. *Pozn. red.*

21 Místnost pro bohoslužebné předměty. *Pozn. red.*

věstou, starý farář je oddával, šel s nimi do statku na hostinu, jak se tam veselili, tančili, že on potom v noci vyšel do lesa a teď se vrací a nemůže najít svůj statek. Když mluvil, ohlížel se farář po kostelníkovi, bál se, jestli ten člověk nepozbyl rozumu, aby mu neublížil. Ale když se mu Pazděra zapřísahal, že mluví pravdu, chtěl na něm oddací list. Pazděra vytáhl oddací list a farář, jak se na list podíval, zbledl, zachytil se pultu a povídá:

„Vy jste byl oddán tady v kostele, je tomu dnes na den tři sta let.“ Pazděra klesl na kolena, zpovídal se, co tehdy před svatbou provedl, kam byl pozván. Farař vyslechl zpověď, dal mu rozhřešení, pak vyšli spolu k oltáři, a když kněz odsloužil mši, usnul Pazděra před oltářem v Pánu.

ANDĚL

Jedna chudá vdova bydlela v chaloupce pod strání, měla pět dětí a nemohla je uživit. Prala pro lidi od úsvitu do soumraku, ale co to stačilo na tolik hladových krků. Sama sobě odpírala, jen aby jim dala, ale když někdy nebylo ani kus chleba v chalupě, žalovala Bohu, prosila ho, aby si aspoň jedno děcko vzal k sobě, aby se ostatním ulevilo.

Když jednou večer šli zas hladoví spát, tluče kdosi na dveře a prosí o nocleh. Vdova mu otevřela, ať si lehne na pec, ale k jídlu mu nemá co dát. Pocestný byl pěkný mládenec, měl zlaté vlasy, modré oči a přes rameno mošnu, pobíjenou zlatými křížky a stříbrnými hvězdičkami. Usmál se na děti a pravil, že není hladový, jídla má dost a ještě mu zbývá. Otevřel mošnu a podělil děti bílými buchtičkami, zlatými oříšky, cukrovými perníčky, červenými jablíčky. Děti ani nedýchaly, takové pamlsky v životě neviděly. Ani se jim nechtělo spát, také to chvíli trvalo, než je matka uložila na pryčnu do slámy. Když konečně pousínaly, pravil ten mladý poutník vdově:

„Volala jsi k Bohu o pomoc a Bůh mne posílá, vyplní tvoje přání. Vezmu jedno dítě s sebou do nebe. Vyber si, které má jít se mnou do nebeské slávy.“

Vdova leknutím padla na kolena, děkovala andělovi za tu milost, ale anděl ji dovedl k dřevěné pryčně, spěchal, aby se mohl vrátit na nebesa. Vdově se třásly ruce, když se skláněla nad svými dětmi, hladila je po vláskách a po ručkách, nemohla se rozhodnout. Anděl jí nabízel, že si vezme tu nejstarší, Aničku, ale matka se bránila, že jí Anička pomáhá poklízet, hlídá ty mladší, bez ní by nemohla být. Tak prý druhou, Růženku, ale matka div nevykřikla, Růženka byla její mazlíček, běhala za ní k potoku, když prala. Vedle Růženky ležela dvojčata, Petr a Pavel, držela se ve spaní kolem krku. A když si anděl chtěl jednoho vybrat, matka se zděsila; mají se tak rádi, že jeden bez druhého neudělá ani krok, kdyby jeden odešel, druhý by umřel žalostí. U zdi v koutku se choulil pětiletý Jan, vyhublý, zkrivený a vedle něho ležely berličky. Anděl ho vzal do náruče a pravil:

„Dobře, tak toho mrzáčka! Má se celý život jen ploužit o berlích? Tomu bude nejlépe v nebi.“

Ale vdova se vrhla na anděla jako lvice, vytrhla mu děcko, až je vzbudila, líbala je po žlutých tvářičkách a volala:

„Můj drahý Janečku, co jsem s tebou zkusila, vždyť ty jsi mé nejmilejší dítě a tebe mi chtějí vzít, mou jedinou radost na světě.“

Anděl se usmál, až se rozzářilo v jizbě, a vzlétl k nebesům, oznámil Bohu, že není děťátka, kterého by matka neměla ze všech nejradši. Vdova se plahočila dál, už nikdy nevzpomněla, že by některé dítě ztratit chtěla, pracovala do úpadu, až se sama rozstonała, lehla a Bůh poslal anděla svého, aby odnesl její duši do nebe.

Anděl v tiché noci slétl k zemi, zjevil se vdově v nebeském jasu, oznámil jí, že přichází, aby ji dovedl do věčné slávy. Vdova jen vzdychala, dívala se kalnýma očima po dětských hlavičkách vedle sebe a plakala:

„Bože, kdo bude živit mé děti?“

Anděl zatesknul, poprvé od stvoření světa nesplnil boží vůli, vzlétl k nebesům a prosil Boha, aby se nad vdovou smiloval, nenechával její děti bez ochrany. Nebesa se zatemnila těžkými mraky a světem hřměl hlas:

„Ponoř se do mořské tůně a vynes kámen z nejhlubšího dna.“

Anděl sjel do mořských vln, až vzkypěly varem, vynesl kámen ze dna a stanul s ním před božím trůnem. Tu slyšel znovu hlas volající:

„Rozlom ten kámen.“

Když kámen rozlomil, hemžili se v něm drobní červíčky, zdvihali černé hlavičky a protahovali bílá tělíčka. A hlas zněl:

„Vidíš, i o těch červíčcích v kamenu na dně mořském vím, zahynout jim nenechám, a mé lásce k dětem nevěříš? Jdi na zem sloužit lidem, ať se přesvědčíš.“

Nebe se rozjasnilo a anděl stál na mezi u šípkového keře, slyšel v oblacích skřivánky, kolem něho voněla tráva, slunce vycházelo a z dvorce na stráni vyváděli stádo na pastvu. Anděl šel do statku, prosil, aby ho přijali za čeledína. Hospodáři se mladý chasník líbil, nechal si ho, jestli by se mu nehodil za kočího.

Na druhý den, v neděli, jeli do města na trh, koně novému kočímu jen hráli, letěli jak srnky. Když jeli vesnicí, slyšeli umíráček a u hřbitova potkali pohřeb, tak chudý, až žalost pohledět: dvě děvčátka táhla na káře truhlu sbitou z prken, vzadu tlačili dva chlapečkové a za nimi se belhal hošík o berličkách. Hospodář se zarmoutil, vzpomněl si, jak ta vdova bývala pilná pracovnice, dobrá matka, nikdy nenaříkala, s málem se spokojila. Smekl klobouk a chtěl zastavit, ale kočí zapráskal vesele bičem, smál se radostí a jen přelétl vozem na silnici. Hospodáře zamrzelo, že je ten čeledín tak necitelný, nevidí bídu, a chtěl mu navečer domluvit.

Když dojeli do města, šel hospodář nejdřív do kláštera na mši, chválil kočímu, jak krásně tam hrají a zpívají, u oltáře všecko jen hoří ve zlatě a v hedvábí a celé město se tam schází ve svátečních šatech podívat se na tu slávu, na tu nádheru. Ale kočí o slávu nedbal, sotva smekl, když vešli dovnitř a sedli do lavice. Při kázání spal, a když nejkrásněji pěli, varhany zněly, dal se do takového smíchu, že se lidé obraceli a kostelník ho vyvedl z kostela. Hospodář se styděl za svého čeledína, ale když vyšel po mši z kostela, stál čeledín jakoby nic, měl ruce v kapsách a hvízdal. Hospodář si umínil, že mu doma pořádně vyčiní, ale zatím mlčel a šel na trh nakupovat.

U kožešníka potkali starostu, byl to nejbohatší sedlák ze vsi, veliký lakomec. Hospodář ho uctivě pozdravil, starosta se s ním dal do řeči, chlubil se mu novým kožichem, lacino prý koupil a dobře udělal. Kožich je pevný, vydrží na celý život, hodí se do práce i do kostela. Hospodář obdivoval kožich, ale kočí se smál, až se starosta urazil, co prý je mu k smíchu? Kočí povídal:

„A nic, to já jen tak, ale snad by se vám hodil spíš rubáš, ten vydrží na věky.“

Hospodář se tak rozzlobil na kočího, že se rozhodl, že ho propustí. Co s takovým bohaprázdným člověkem? Spěchal s nákupem, aby dojeli ještě za světla, přece se však zdrželi, a než dojeli k chaloupce pod strání, bylo už šero. Hospodář se bál, aby se ve tmě na Hrázce nezvrhli do rokle, a pobízel kočího ke spěchu. Ale kočí u chaloupky zastavil, skočil z vozu a ztratil se ve tmě. Hospodář zachytil opratě,

volal – po kočím ani slechu. Díval se k chaloupce a tu spatřil kočího, jak klečí u světlého okénka a vroucně se modlí. Nešlo mu na rozum, co je to za divného člověka, ale kočí se po chvíli vrátil a už zase jeli, jako když hřmí. Kočí projel po horské cestě v temnu tak hladce jako za bílého dne, nezavádil ani o kámen.

Hospodář to večer nechal tak, ale ráno si ho zavolal a povídá:

„Josefe, koním rozumíš jako nikdo, ale jsi neřádný člověk, z pohřbu se raduješ, v kostele se směješ, urážíš starosta, utíkáš od vozu – takového čeledína já potřebovat nemohu.“

Kočí se jen usmál:

„Hospodáři, vy nevíte, ale já vím. O pohřbu jsem viděl anděla, jak nese duši té vdovy k nebesům, a když letěl nad námi, dotkl se prstem vašeho srdce, že zaplanulo láskou k těm sirotkům jako svíce na oltáři – jak bych se neradoval? V tom klášteře není žádné zbožnosti, tam kněží pějící jen svou vlastní chválu a lidé tam chodí jako do divadla. Za oltářem jsem viděl čerta, jak si zapisuje všechny ty hříšníky na býcí kůži, bylo jich tolik, že mu kůže ani nestačila, chtěl ji povytáhnout v zubech, táhl, až ji přetrhl a praštil hlavou o zed’ – jak bych se mu nesmál? A ten váš starosta byl opravdu k smíchu se svým kožichem, když se těšil, jak ho užije na léta, a měl přece na čele psáno, že dne nepřežije – rubáš by byl pro něho lepší.“

Než kočí dopověděl, slyšeli ze vsi zvonit umíráček, děvečka přiběhla, starosta prý je v Pánu, napil se na trhu a spadl s vozem do rokle u Hrázky. Hospodář se díval na svého kočího celý nesvůj, teprve po chvíli se zeptal:

„A proč jsi u chaloupky utekl od vozu?“

„Protože tam v té chaloupce se konala v pravdě služba boží, děti se modlily za svoji maminku, a taková modlitba proráží nebesa. Pomodlil jsem se s nimi i za vás, hospodáři, a řekl jsem jim, aby se nestaraly, že jste si usmyslil vzít si je do statku za své – už na vás čekají.“

Hospodáři jako by se rozsvítilo v duši:

„Tos pověděl dobře, Josefe, celý den jsem neměl nic jiného na mysli, pojdme do chaloupky!“

Šli do chaloupky, přivedli sirotky do statku a sedlák se ženou se o ně starali, však vlastních dětí neměli. Josef zůstal na statku nadobro. Co vzal do ruky, všechno se mu dařilo, statek jen kvetl, sedlák bohatl, ani nevěděl jak, a děti rostly jako z vody, i ten mrzáček Janeček ozdravěl, ve škole nebylo nad něho. Všechny děti milovaly Josefa jako bratra, sedlák by se s ním byl nerozloučil za celý svět. Jen jedno mu bylo divné, že ten čeledín s léty nestárne. Děti už dorostly, byli z nich páni, sedlák sám se nahrbil, sotva stářím vláčel nohy, ale chasník Josef zůstal dál stále svěží, růžolíci, jako by mu bylo dvacet let.

Konečně sedlák cítil, že se blíží jeho hodina, už nevstával ani z lože, zavolal k sobě celou rodinu, se všemi se loučil a Josefovi děkoval, že svůj úkol vykonal, prosil ho, aby je neopouštěl. Tu se jizba rozzářila jako v ohni, země se třásla, strop se rozevřel a v jizbě stanul anděl, planul jako ohnivý sloup až k nebi a jeho hlas zněl jako zvony:

„Služebníče věrný, o své se nestarej, je nám oběma odpuštěno, pojd' se mnou k Otci nebeskému.“

A anděl se vrátil s duší sedlákovou na nebesa.

KMOTRA SMRT

V chaloupce pod lesem žil podruh Škvára, měl dvanáct dětí, nikdo ze vsi už mu ani nechtěl jít za kmotra. Chaloupka byla stará, nahrbená, došky oprchalé, švestky v zahrádce plné mechu, ani nerodily, jen na políčku měl trochu brambor, těmi se živil.

Když žena porodila třinácté dítě, řekl si podruh: už dál nemohu, půjdu hledat nějakého kmotra, co by mi pomohl spravedlivě. Poprosil chalupnici, aby počkala u ženy, poslal děti paběrkovat, zabalil děťátko do ženina vlňáku a dal se na cestu.

Jde polem, naříká si, nevidí nikoho, koho by požádal. Tu se na nebi rozlije záře, živý blesk sjede k zemi, až se země otrásla, a před kmotrem stanul v plamenném šatu anděl a volal hlasem jako zvony:

„Škváro, tvůj nářek proniká nebesa. Bůh sám bude tvému děťátku kmotrem.“

Ale Škvára přitiskl chlapečka k prsům, mávl rukou a bránil se:

„Ne, ne, to nemůže být, jaký by to byl spravedlivý kmotr, chudé nechává v bídě a bohatým ještě přidává!“

Anděl se zaleskl a zmizel, podruh šel dál do lesa, až přišel do skal. Najednou cítí zápach po síře, div nezemdlel, bouře hřmí, země se třese, puká, z díry vylétne chlupatý čert:

„Škváro, je nám tě v pekle líto, sám Lucifer bude tvému dítěti kmotrem.“

Ale Škvára zmáčkl v ruce hůl a křikl:

„Jedeš, potvoro pekelná, svádíš lidi k hříchu, kupuješ za peníze duše, a ty chceš být spravedlivý kmotr?“

Čert zmizel a zůstal po něm jenom smrad, podruh šel dál skalami, až došel na zelená luka, kde se táhly šedé mlhy. Na lukách potkal stařenku s plachetkou na hlavě, šourala se o berličce. Dal jí pozdravení, děkovala, ptala se, kam jde tak časně po ránu. Škvára jí vypověděl svoji bídu a stařenka pravila:

„Já jsem Smrt, a chceš-li, posloužím ti spravedlivě.“

Škvára se zaradoval:

„Kmotříčko milá, pěkně vám děkuju, vy jste kmotra spravedlivá, všem měříte rovným dílem, chudákovi jako bohatému.“

Šli spolu na faru, kmotra podržela děcko na rukou, a když bylo po křtu, zaplatila všem, co se patřilo, vyšla ven, dala děcko podruhovi a povídá:

„Kmotře, nemám, co bych vám dala, ale přijďte ke mně, snad vám mohu pomoci. Cestu najdete snadno, jděte, kam vás nohy ponесou, každý člověk ke mně trefí, jeden dříve, druhý později.“

Smrt domluvila a v tu chvíli zmizela. Škvára šel domů, dítě plakalo, chtělo pít. Žena čekala, jakého kmotra muž najde, co dobrého domů přinese, ale když přišel s prázdnou, div neplakala: co budeme, nebožáci, zítra jíst?

Škvára ji těšil, že jim snad kmotra přece něco zchystá, položil dítě k ženě do postele a dal se na cestu. Šel ke kapličce na rozcestí, pak přes starý hřbitov k Vrážskému lesu. Znal tam každý strom, nevěděl, co si počít, jak tu neznámou cestu najít.

Jde hodnou chvíli, najednou se mu zdá, že v tu stranu v lese nikdy nebyl, i stromy, skály byly tak podivné, neznámé a mezi skalami se vine stezička stále níž a níž. Už se smrákalo, konce cesty neviděl a mezi kameny jako by se míhaly plaché stíny, z temna vyhlédaly bledé tváře. Škvára hledí, zdá se mu, vždyť tamhle za pařezem sedí kmotr Fiala, co zemřel v pátek ráno na horkou nemoc. Chtěl ho pozdravit, ale když došel, viděl jen stín pařezu v měsíčním světle. V houští zase nebožka Drožková se shýbá, jako by hledala houby, u potoka kulhá starý Kotýs, co loni spadl ze střechy, a tak čím dál tím více se rojí těch tichých stínů, všichni, co už dávno odešli, jak je pamatoval ještě z dětských let, míhají se mezi stromy, chrastí v borůvčí, dívají se po něm nehybnýma očima a mizí v noční mlze.

Tak došel až na zelenou loučku, na loučce stála chaloupka, v okně hořelo světýlko. Vešel do stavení a ve světnici seděla stařenka Smrt, hladila na klíně černého kocoura a pěkně ho vítala:

„Dobře, žes přišel včas, pojd' se mnou rozsvítit děťátku světlo života.“

Otevřela v předsíni padací dvířka jako do sklepa a vedla ho po schůdkách hluboko, hluboko, odkud ze tmy zářila světla jako v kos-

tele. Byly tam nesmírné klenby, dlouhé, nekonečné a všude po zdech, na stojánkách hořely tisíce a tisíce svící, tenkých i tlustých, krátkých i dlouhých, jedny se teprve rozhořivaly, druhé už pukaly a uhasínaly.

Kmotra vzala velikou voskovici, postavila ji na svícen, kde hořelo dvanáct svící velikých, jedna zpola uhořelá a ta poslední už blikala, jen jen zhasnout.

„Tady jsme v Limbu,“ povídá, „kde hoří svíce života každého člověka; jak dohoří, člověk umírá.“

Podruh se díval, jak kmotra zapaluje tu velkou svíci, a ptal se:

„A čím je tady ten oharek, co dohořívá?“

„Ten je tvůj,“ řekla kmotra a obrátila se ke schodům. Podruh nebyl hloupý, chytil tu novou voskovici, přimáčkkl ji na ten svůj oharek. Kmotra se lekla a křikla:

„Cos to učinil, jeden život jsi druhým zaměnil; ale budiž, však je to vůle boží, ne tvoje.“

Vyšli po schodech do chaloupky, stařenka doprovodila Škváru až ke kapličce a tam mu řekla:

„Víš, že nemám, co bych ti dala, Smrt vše bere, ale nic nedává. Jen jedno ti povím: boží vůle nezměníš, kdo má umřít, ten umře. Ale lidé jsou slepí, neznají svou smrtelnou hodinu, ty ji však poznáš. Komu stojím u hlavy, když stůně, ten je můj, kde stojím u nohou, tam je pomoc možná. Nikdo mě nevidí, ty mě však uvidíš. Jdi mezi lidi a oznamuj, kdo ozdraví a kdo umře – bude ti to k dobrému.“

Škvára chtěl kmotře poděkovat, ale ztratila se mu ve tmě. Když došel domů, už se šeřilo, ale z chalupy slyšel ženin pláč – dítětko v noci umřelo. Že mu vzal svíci, nasadil ji na svůj oharek, zhasl život dítěte. Bylo mu to líto, ale utěšil se, vždyť kmotra řekla, že to byla vůle boží, ne jeho.

Po ránu šel na faru poprosit pana faráře o pohřeb, ale pan farář nebyl doma, šel s Pánembohem ke Kudrnům, bohatý Kudrna umíral. Škvára šel tedy za ním do statku. Ve světnici všichni klečeli, selka, děti plakaly, loučili se s hospodářem, pan farář mu chystal poslední pomazání. Škvára se rozhlédl po světnici a tu vidí v nohou lože

kmotru, jak se na něho usmívá a kývá hlavou. Rozběhl se k loži, vzal sedláka za ruku a řekl:

„Copak pláčete, vždyť Kudrna neumře, doneste mu raději sklenici vína.“

Všichni reptali, co se do toho plete, ruší kněze, ale selka odběhla pro víno. Škvára přidržel Kudrnovi sklenici k ústům a sedlák, když se napil, otevřel oči, posadil se a povídá:

„Tak mi odlehlo, jako bych se probudil z těžkého snu.“

Slezl z postele, nedal se zdržet, a že si vyjde na sluníčko. Všichni se nahnuli kolem Škváry, pan farář ho pochválil, kdo by si byl pomyslel, že je takový šikovný, lepší než všichni doktoři. Selka div jej neobjímala, děti mu líbaly ruce a Kudrna sháněl zedníky, aby šli spravit Škvárovu chaloupku, poručil selce, aby poslala jeho ženě vařenou slepici. Celá ves jim začala nosit, co kdo měl dobrého, každý se hleděl zavděčit zázračnému doktorovi, aby i na něho pamatoval ve smrtelné hodině.

Zakrátko jezdil Škvára po vsích daleko široko a vždycky se stalo, jak pověděl: koho slíbil uzdravit, uzdravil se, a koho odevzdal, tomu nebylo pomoci. Lepšího doktora nad něj nebylo. Nastěhoval se do města, koupil si dům, kočár, koně, žena chodila v hedvábí a sametu, všechny děti byly na školách a žili jako páni.

Až jednou se panu králi rozstonala malá princezna. Hned poslali kočár pro zázračného doktora, král se těšil, že mu dcerušku uzdraví. Škvára přijel, dívčina ruka ležela na hedvábném loži pod zlatými nebesy, líbezná jako kvíteček, plavé vlásky rozprostřené po bílých polštářích, ale její modré oči byly kalné a hladké čílko se rozpalovalo zimničním žářem. Sotva Škvára vstoupil do pokoje, uviděl, jak u hlav lože stojí kmotra a kývá mu smutně hlavou. Prohlásil, že se nedá nic dělat, princezna umírá. Král zalomil rukama a pravil:

„Co chceš, všechno ti dám, a když ji uzdravíš, tvůj nejstarší synek ji dostane za ženu, budeš po mně prvním v říši.“

Škvárovi se až zatajil dech, když pomyslel na tu čest, prosil kmotru o smilování, ale kmotra stála nehybně jako stín v hlavách lože, jen vrtěla hlavou. Tu se Škvára sklonil nad lože, princezna už sotva

dýchala, vzal ji do náručí, obrátil ji na rukou a položil ji hlavou k nohám postele. Dívka si oddychla, jako by se probouzela ze zlého snu, objala otce kolem krku, usmála se a pravila:

„Ach, jak krásný sen jsem snila, je mi, jako bych se uzdravila.“

Celý dvůr se rozjásal radostí, po městě vyzváněli všemi zvony, stříleli, troubili a vyhrávali, král zahrnul doktora dary a prosil ho, aby zas přijel na druhý den. Škvára se ohlížel se strachem po pokoji, ale kmotra už tam nebyla. Oddychl si a sešel do kočáru, jen zářil, když pomyslel, jaké štěstí na něho čeká. Ale sotva se kočár rozjel, seděla vedle něho kmotra a kývala starou hlavou: „Pomohl jsi, kde pomoci není, víš, že jsem spravedlivá, a osudem nepohneš ani o vlásek. Cos princezně přidal, sobě jsi ubral – ale že jsem tvoje kmotra, máš mít do zítřka čas, aby ses rozloučil s rodinou.“

Škvára dojel smutně domů, poznal, že pochybil, když se boží vůli protivil. Šel se rozloučit se ženou, pověděl jí, že už je jeho života namále, zítra si pro něj přijde kmotra Smrt. Ale žena věděla radu:

„Co ti je platné, kdyby ses i králem stal, když máš umřít; lépe zůstat naživu, třeba jen jako žebrák. Obleč si své staré šaty, sedni si pod schody jako žebrák, a když kmotra přijde, já jí povím, že jsi před ní ujel.“

Škvára se potěšil, vzal na sebe staré hadry, pomazal si tvář a časně ráno si sedl pod schody u dveří a žebral. Po chvíli přijela Smrt v kočáře, vyšla na schody, žena ji přivítala a řekla, že muž v noci ujel, nikdo neví kam. Smrt se usmála, obrátila se a pravila:

„Necht' si tedy žije, ale on ví, že jsem spravedlivá, života neuberu ani nepřidám. Má-li žít, musí jiný umřít, vezmu si tedy toho starého žebráka pod schody.“

A než se žena nadála, octl se žebrák v kočáře a zmizel s kmotrou na věky.

Václav Říha
Dvanáct pohádek z onoho světa

Edice Literatura pro děti a mládež
Ilustrace na obálce Věnceslav Černý
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 13. 11. 2018

ISBN 978-80-7602-368-0 (epub)
ISBN 978-80-7602-369-7 (pdf)
ISBN 978-80-7602-370-3 (prc)